

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler

Occupations as Indicators of Lifestyles¹

Fatih KARS*

 0000-0002-2390-4673

Metin ÖZKUL*

 0000-0003-2511-9780

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru tarihi: 04 02 2021
Düzeltilme tarihi: 12 02 2021
Kabul tarihi: 06 04 2021
Yayımlanma tarihi: 15 04 2021

Anahtar Kelimeler:

Çalışma Sosyolojisi
Yaşam Tarzı
Sosyal Çevre
Mesleki Tercih
Meslek Grupları

ÖZ

Bu çalışma, çeşitli mesleklere mensup bireylerin, meslekleri gereği oluşturdukları ilişkilerin yaşam tarzlarına etkisini sorgulamak amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak; çeşitli meslek gruplarının temsilcisi olan bireylerin yetiştiği sosyal çevrenin özellikleri ve bu çevrenin meslek seçimleri üzerindeki etkisi betimlenmiştir. İkinci olarak, icra edilen mesleğin gerektirdiği davranış, ilişki ve etkileşimler yoluyla meslek kategorisinin üyelerine özgü bir yaşam tarzının varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da meslek üyelerinin yaşam tarzı ile toplumsal çevreleri ve meslekleriyle ilişkili seçilmiş değişkenler arasındaki bir etkileşimin olası varlığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın alan verileri Isparta il merkezinde çeşitli meslek grupları içinde yer alan bireyler üzerinden, %95 güven düzeyinde belirlenmiş 384 kişilik örnekleme yönelik olarak; yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulardan oluşturulan bir soru formuyla yüz yüze görüşmeler (mülakat) yapılarak toplanmıştır. Konuyla ilgili literatürde yer alan bilgiler ışığında bu veriler çeşitli istatistiksel kategoriler halinde sınıflandırılmış ve anlamlılık testi (X²) uygulanarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Modernleşmenin en önemli genel sonuçlarından biri toplumları oluşturan grupların çeşitli değişkenler açısından farklılaşmasıdır. Kısaca çokkültürlülük olarak da ifade edilen bu farklılaşmalardan biri de mesleki gruplaşmalardır. Çalışma, mesleki tercihler yoluyla farklılaşan toplumsal grupların, kendine özgü bir yaşam tarzı oluşturup oluşturmadığını ortaya koymak açısından önemli görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda özellikle geleneksel metotlarla öğrenilen meslekler ile eğitim yoluyla kazanılan profesyonel mesleklere mensup grupların yaşam tarzları bakımından farklılaştıkları tespit edilmiştir. Geleneksel mesleklerin mensupları kendilerinden önceki kuşağa göre daha az düzeyde yaşam tarzı farklılaşmalarına sahip iken profesyonel meslek mensupları, sosyal kökenleri açısından bağlı oldukları önceki kuşaklara göre çok daha fazla farklılaşmaktadır. Profesyonel meslek mensupları geleneksel mesleklerin mensuplarına göre toplumsal saygınlık, serbest zaman değerlendirme, aile yapısı, tüketim eğilimleri ve toplumsal çevrelerini değerlendirme biçimleri açısından farklılaşmanın yanı sıra kendi kategorisindeki mesleki çeşitlilik bağlamında da özgün yaşam tarzları oluşturmaktadırlar.

¹ Bu çalışmada kullanılan ampirik verilerin bir kısmı, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Prof. Dr. Metin Özkul danışmanlığında tamamlanan "Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler (Isparta Örneği)" isimli Yüksek Lisans Tezinden alıntılanmıştır.

* Arş. Gör., Süleyman Demirel Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, fatihkars@sdu.edu.tr

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, metinozkul@sdu.edu.tr

ARTICLE INFO

Received: 04 02 2021
Received in revised form: 12 02 2021
Accepted: 06 04 2021
Published: 15 04 2021

Keywords:

Sociology of Work
Lifestyle
Social Environment
Professional Preference
Occupation Groups

ABSTRACT

The aim of this study is to inquire how the relationships created by individuals from various professions for the purpose of performing the profession affect their lifestyles. In this direction, firstly, the characteristics of the social environment in which the individuals, who are the representatives of various occupations, have grown up and the effect of this environment on the choice of occupation have been tried to be described. Secondly, it was tried to be determined the existence of a lifestyle specific to the members of the occupational category through the behaviors, relationships and interactions required by the profession. Finally, the possible existence of an interaction between the lifestyle of occupational members and selected variables related to their social environment and occupations was tried to be analyzed. The field data of the study was gathered interviewing face to face, via a question form which consisted of structured and semi-structured questions intending for a sample of 384 people determined at 95% confidence level over individuals in various occupational groups in the city center of Isparta. These data were categorized into various statistical categories in the light of the information in the related literature and were tried to be analyzed applying the significance test (X²). One of the most significant general results of modernization is the differentiation of the groups that constitute societies regarding various variables. One of these differentiations, also referred to as multiculturalism, is occupational groupings. This study is considered significant in terms of revealing whether social groups that differ through professional preferences form a unique lifestyle or not. As a result of the findings obtained in the study, it was detected that the occupations learned by traditional methods and the groups of professional occupations acquired through education differ in terms of their lifestyles. While members of traditional professions have less lifestyle differentiation compared to the previous generation, professional occupational groups differ much more than previous generations to which they are connected in terms of their social origins. Professional occupation groups create distinctive lifestyles in the context of professional diversity in their own category, as well as differentiation in terms of social prestige, leisure time activities, family structures, consumption tendencies and approaches of evaluating their social environment, according to the members of the traditional profession.

1 Giriş

İnsanların gerçekleştirdiği bütün eylemleri kapsayan ve zihniyet dünyalarını yansıtan yaşam tarzı olgusu, toplumsal farklılıkların belirlenmesinde ve karşılaştırılmasında kullanılan bir ölçüttür. Toplumsal farklılıklar, toplumsal sınıfların ve birbirine benzer statüleri paylaşan bireylerin gelir durumları, eğitim düzeyleri, aile yapıları, boş zaman etkinlikleri, tüketim eğilimleri, alışveriş alışkanlıkları gibi birçok faktör açısından ortaya çıkan farklılıklardır. Bu faktörlerin birbirleriyle etkileşimi bireyler nezdinde gözlemlenebilir bir yaşam tarzı ortaya çıkartmaktadır ki, bunun araştırılması toplumların çeşitli katmanları içinde hem toplumsal mesafe farklılıklarının hem de yaşam standartları farklılıklarının tespit edilmesini sağlayacaktır. Ancak yaşam tarzı benzerliği ve farklılıkları açısından bir toplumun statü ve sınıf yapısını incelemek hiç kuşkusuz makro düzeyde bir analizdir. Ayrıca günümüzde sınıf yapısının ve dolayısıyla kavramın niteliği gereği muğlak olması da (Bozkurt, 2012: 45) söz konusu analizin yapılmasını daha da zorlaştırmaktadır. Öte yandan yaşam tarzlarını bir takım toplumsal kategoriler üzerinden tespit edip anlamaya çalışmak görece daha mikro seviyede ve bu kategoriler ölçeğinde daha reel tespitler yapmaya imkân verir. Toplumu oluşturan bireyleri sınıf ve statüleri açısından analiz ederken bir takım toplumsal kategoriler halinde sınıflandırmak ve bu kategoriler açısından karşılaştırmalar yapmak, gerçeklikte oluşan yaşam tarzları farklılıklarının tespiti için daha nesnel bir yaklaşımdır. Endüstri devrimi sonrası ortaya çıkan ve gittikçe karmaşıklaşan iş bölümü, uzmanlık, bilgi ve hünelerinin farklılaşmasını esas alarak çeşitlenen ve günümüzde adeta sonsuz denilebilecek sayılara ulaşan meslekler, (Parker, 1981: 138), yaşam tarzlarının, üzerinden okunabileceği en önemli toplumsal kategorilerden biri haline gelmiştir. Zira günümüz mesleklerinin birçoğu, icrası için gerekli olan diğer beceri, bilgi birikimi, kariyer özellikleri gibi icracısının yaptığı işle ilgili nitelikleri hakkında bir ön fikir oluşturmamıza imkân verdiği gibi bu insanların toplumsal tabakalaşma piramidindeki yerleri, olası statüleri ve dolayısıyla saygınlıkları (Hall, 1994: 125), hem potansiyel hem reel gelir imkânları, eğitim düzeyleri, tüketim eğilimleri ve hatta hobileri ve bunların toplamının bir ifadesi olarak yaşam biçimleri hakkında da bir öngörü sahibi olmamızı sağlamaktadır (Watson, 1987: 127-128)

İnsanların toplum içindeki davranış ya da eylemlerine karşılık gelen, bireylerin veya toplumsal grupların hayatlarını anlamaya yarayan yaşam tarzı, bir yandan toplumsal yapının oluşturduğu imkânlarla, diğer yandan da bu imkânların birey ya da gruplar tarafından kullanılabilme düzeyiyle ilişkilidir. Yaşam tarzı, genel olarak toplum üyelerinin içinde bulunduğu çevresel ve kültürel koşulların, yaşam gereksinimlerini karşılama potansiyeline ne derece sahip olduğuyla ilişkilidir. Doğal kaynakların bolluğu, bunu değerlendirecek ekonomik bir sistemin varlığı, toplumun tarihselliğinde ortaya çıkan kültürel zenginliği, bunun nitelikli aktarımı, adil bir bölüşüme ve iş birliğine imkân verecek bir hukuk düzeni, bireyleri yönlendirme ve yönetme gücüne sahip bir devlet örgütlenmesi gibi faktörler bir toplumu diğer bir topluma göre farklılaştıran ve yaşam tarzının sınırlarını belirleyen makro özellikler arasındadır. Toplumsal potansiyelin realize edilebilme biçimi, örneğin bölüşüm düzeyi ve adaleti, bireysel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik fırsat eşitliği, eğitim ve gelir imkânları, bireylerin ihtiyaçlarını giderecek çeşitli hedefleri elde etme becerisi, toplumsal ödüllere ulaşmak için faaliyet gösterdikleri uğraş alanları gibi çeşitli hususlara sahip olma derecesi, bireyler ve gruplar arası yaşam tarzı farklılığını doğuran en önemli koşullar arasındadır. Yaşam tarzı, bireyler ve gruplar açısından, insanlık tarihinde, nispeten sınırlı bir çeşitlilik düzeyinde iken, endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan modernleşme sürecine atfedilen anlamlar açısından karmaşıklaşmış, adeta birey ya da grupların toplumsal kimliğini ve yaşam dünyasını tanımanın ve tanımlamanın bir aracı haline gelmiştir.

Endüstrileşme süreciyle birlikte yaşam tarzıyla ilgili, yukarıda saydığımız çeşitli faktörlerin etkisinin somutlaştığı en önemli husus, bireylerin meslekleri olarak ortaya çıkmaktadır. Zira meslekler, spesifik bir konuda gerekli bilgilerin öğrenilmesi ve uygulamasıyla şekillendiği için, gerek öğrenilmesi sürecinde gerekse icra edilme sürecinde mesleğin gereklilikleri konusunda bilgisi olan ve mesleğin sonuçlarından faydalanan insanların sosyal ilişki kurma alanlarını sınırlandırıcı bir işlevde bulunmaktadır. Bu nedenle yaşam tarzı, mesleki etkinliklerin gerektirdiği sınırlar içinde

oluşan bilgi birikimi, ilişki biçimi vb. özelliklerin zamanla içselleştirilerek belirli bir meslek grubunu temsil eden bireylerin olası yaşam alanlarındaki davranış ve ilişkilerinin spesifik olarak tanımlanabilir özellikler haline gelme süreci olarak da ifade edilebilir. Endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan mesleklerin büyük çoğunluğu; eğitimin, gelirin, bilgi ve beceri düzeyinin bir fonksiyonu olarak oluşmaktadır. Mesleğin çeşitli bireysel özellikleri ve temsil gücü, doğal olarak bireylerin yaşam tarzlarını da belirleyen önemli bir faktör olmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin günümüzde de Tönnies'in cemaat, Durkheim'in mekanik iş bölümü özelliğiyle tanımladığı geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü topluluklarda bireyler, aile ismi ve takılan lakaplarla tanımlanırken modern toplumun kentsel ortamlarında yaşayan bireyler daha çok meslekleriyle tanımlanır hale gelmiştir (Parker, 1981: 57-58). Dolayısıyla endüstri devrimi sonrası süreçte toplumsal yapıdaki etkinliği ve çeşitliliği artan meslek, en önemli yaşam tarzı belirleyicilerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Meslek, ekonomik bir etkinlik olmakla birlikte, sosyal ve kültürel de bir etkinliktir. Bireylerin sosyal kimliklerini veya konumlarını elde etmelerinde mesleğin çok etkin bir rolü vardır. Bu nedenle meslek, bireylerin ya da grupların yaşam tarzının oluşmasında da işlevsel bir yere sahiptir.

Çeşitli meslek mensuplarının yaşam tarzlarını belirlemeye çalışan çok sayıda ampirik araştırma bulunmaktadır. Ancak 'olması gereken yaşam tarzı'yla ilgili bilim camiası açısından genel geçer bir kabul olmadığı için, araştırmalarda dikkate alınan değişkenlerin ilişkili olduğu yaşam tarzlarını mesleklere göre sınıflandırmak oldukça güçtür. Ayrıca yapılan araştırmaların birçoğu öğrenciler üzerinden yapılmıştır ve öğrencilerin gelecekte edinecekleri olası mesleklere yönelmenin getireceği olası yaşam tarzına yönelik nedensellikleri ortaya koymaktadır. Mevcut durumda, meslek çeşitliliği üzerinden, onları temsil eden bireylerin yaşadıkları mesleki yaşam ile yaşam tarzları arasındaki ilişkiyi araştıran karşılaştırmalı analizler, özellikle Türk bilim literatüründe yok denecek kadar azdır. Var olanlar ise tek tek meslekler üzerinden ve 'yaşam tarzı' kavramına atfedilen çeşitli anlamlar doğrultusunda yapılmaktadır. Dolayısıyla sağlıklı yaşam tarzı, hasta yaşam tarzı, vegan yaşam tarzı, yenilikçi yaşam tarzı, sade yaşam tarzı, modern yaşam tarzı, Batılı yaşam tarzı gibi kavramlaştırmalar altında yapılmış ampirik araştırmalar literatürde en sık karşılaşılan çalışmalardır. Bu çalışma çeşitli meslek gruplarına mensup bireylerin, yaşam tarzı özelliklerini karşılaştırmalı bir şekilde ele alarak benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu kapsamda yürütülen çalışmada özellikle bireylerin üyesi oldukları meslek grupları ile tüketim biçimleri, ikamet ettikleri konutlar, aile ve sosyal çevreleriyle olan ilişkileri, boş zaman etkinlikleri, kitle iletişim araçlarından yararlanma biçimleri gibi, sürdürdükleri yaşam tarzını yansıtan özellikler arasındaki ilişkinin tespiti amaçlanmıştır.

2 Yaşam Tarzının Anlamı ve Kapsamı

Yaşam tarzı kavramı, toplumlara göre farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bu durumun temel nedeni, söz konusu kavramın sosyo-kültürel ve ekonomik birçok faktörle ilişkili olmasıdır. Ayrıca yaşam tarzı kavramının, sosyolojinin de analiz araçlarından biri olan kültür kavramıyla karşılanması ya da benzer kabul edilmesi nedeniyle farklı anlamları çağrıştıracak şekilde dile getirilmektedir.

Chaney, yaşam tarzını, modern toplumlarda yaşayan bireylerin, kendilerinin ya da başkalarının davranışlarını veya eylemlerini tanımlamak için kullandıkları bir kavram olarak ifade etmektedir. Yaşam tarzı, bireyleri veya toplumsal grupları diğer bireylerden veya toplumsal gruplardan farklı kılan ya da onları başkalarından ayırmak için yararlanılan davranış veya eylem kalıbıdır. Başka bir ifadeyle yaşam tarzı, insanların neyi, nasıl ve neden yaptıklarını, bu yapıların kendileri için ne tür anlamlar içerdiğini ve toplumsal organizasyon içerisinde nasıl bir karşılık bulduğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu tanımlamalara ek olarak Chaney, yaşam biçimlerinin kültürel yapılarla olan ilişkisini de ortaya koymaktadır. Ona göre yaşam tarzı kültürel yapılarla bağlı olmakla birlikte, her biri bir gruba ya da topluluğa ait bazı davranış veya eylem biçimleridir. Ayrıca bazı eşyaların, mekânın ve zamanın kullanılış şeklini de yaşam tarzı olarak ele almaktadır (1999: 14-15).

Yaşam tarzı kavramıyla ilgili farklı perspektifler bulunmaktadır. Zira yaşam tarzı kavramı tüketim kültürü, toplumsal yapı ve statü, kimlik, benlik, kişilik göstergesi, boş zamanı değerlendirme gibi birçok açıdan ele alınarak incelenmiştir. Örneğin; Featherstone'e göre yaşam tarzı, bir kimsenin konuşma, giyinme ve serbest zamanını değerlendirme biçimi, yiyecek ve içecek tercihleri, ev, otomobil ve tatil seçimleri gibi bireylerin beğeni anlayışının işaretleridir (Featherstone, 2002: 83). Assael'e göre ise yaşam tarzı, bireylerin iş ve iş dışı gündelik yaşamlarındaki boş zamanlarını nasıl geçirdiklerini, hayatlarında neyi önemli kabul ettiklerini ve kendileri ile sosyal çevreleri hakkında ne düşündüklerini anlatan bir kavramdır (1995: 384). Küçükemiroğlu'na göre yaşam tarzı, bireylerin gelir düzeyleri, harcama biçimleri ve zamanı nasıl kullandıkları ile bağlantılıdır (1997: 473). Bocock ise yaşam tarzını, tüketim olgusu çerçevesinde açıklamıştır. O, yaşam tarzını, hem sosyal bir gruba has belirleyici özellikleri hem de bireysel seçimleri gösterebilecek bir alan içinde tüketme ihtiyacını artıran bir olgu olarak değerlendirmektedir. Bocock'a göre yaşam tarzı, toplumsal sistemin koşulları içinde bireylerde ya da toplumsal gruplarda bir tarza ve hayat anlayışına sahip olma bilincini oluşturmaktadır (2005: 27). Marshall'a göre ise yaşam tarzı, genellikle tüketim değerleri ve tarzları şeklinde öne çıkan ve ileri kapitalist toplumların ayrışmasını derinleştiren alternatif yaşama biçimlerini kavramlaştırmaktadır (2009: 816). Miegel'e göre yaşam tarzı, bireylerin kişisel, sosyo-ekonomik ve kültürel kimliklerinin bir göstergesidir. Bireyler, sahip oldukları maddi olan ve maddi olmayan değerlerini, tutumlarıyla somut bir hale getirmekte ve ilgileri, inançları, ahlaki davranış ve eylemleriyle, yani yaşam tarzlarıyla, bu tutumlarını açıkça göstermektedirler (1994: 208). Heikkinen'e göre ise yaşam tarzı, eğitim, öğretim, gelenek ve sosyal zemin gibi çeşitli faktörler aracılığıyla oluşturulan ve bireyler tarafından kullanılan belirli bir stratejidir (Erdoğan ve Meşeci, 2004: 238).

Yukarıdaki bakış açıları da göstermektedir ki; yaşam tarzı, çeşitli faktörlerin bileşimini ifade eden veya birçok unsurun bir araya gelerek oluşturduğu çok geniş kapsamlı bir kavramlaştırma olma özelliğini taşımaktadır (Eke, 1980, s. 98). Bu nedenle yaşam tarzı, maddi olan ve maddi olmayan yönleri ile ele alınmaktadır. Öncelikle yaşam tarzının maddi yönü, gerektiği durumlarda fiyatlarla ifade edilen, insan hayatı için gerekli unsurların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Modern toplum yaşamında, gelir ve gelir getirici bir iş sahibi olmak belirli bir yaşam tarzı ve standardının oluşmasının en önemli dayanağıdır. Zira çok yaygın bir şekilde bireyler, gelirin bir fonksiyonu olarak barınma, beslenme, eğitim, sağlık, eğlence, tatil, haberleşme ve ulaşım gibi yaşam tarzı unsurlarını (Öksüz, 1980: 27) satın alma kabiliyetiyle yönlendirilebilen ihtiyaçlarını, nitelikli ya da birbirlerine göre farklılaştırabilecekleri şekilde giderme imkânı bulurlar. Yaşam tarzı kavramını kültür kavramından ayıran nokta da aslında bu inisiyatifte sahip olma ve iradi olarak kullanarak, bunun yarattığı sonuçları tutumsallaştırabilme gücüdür. Zira kültür, toplumun kültürü aktarma ve meşrulaştırma mekanizmalarının yaygınlığı, kapsayıcılığı ve standart işleyebilmesi ölçüsünde onu temsil eden, kültürel mesafe açısından birbirlerine yakın bireyler yetiştirir (Berger ve Luckmann, 2018: 92-93). Yaşam tarzı bu bireylerin sahip oldukları imkânlarla kültürün zenginliğinden ve sonuçlarından iradi olarak yararlanma eylemleri ve girişimleri sonucunda ortaya çıkan bir farklılaşmadır. Bu da her şeyden evvel gelirin bir fonksiyonu olarak elde edilen niteliklere sahip olma gücüyle doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla bazı sosyologlara göre yaşam tarzı bir yönüyle rakam ya da fiyatlarla ifade edilen ihtiyaçların tümüyle ilişkilendirilmektedir. Diğer taraftan bireylerin ya da grupların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetler aracılığıyla tatmin olma biçimini ve derecesini belirleyen değerler sistemi ise yaşama tarzının maddi olmayan yönü olarak ifade edilmektedir (Eke, 1980: 98-99). Daha açık bir ifadeyle bireylerin yaşamlarını sürdürmek açısından kullandıkları yöntemlerden, tükettikleri eşyalardan veya hizmetlerden, kurdukları ilişkilerden ve düzenledikleri mekânlardan beden sunumlarına, konuşma üsluplarına kadar ürettikleri her türlü davranış ya da eylemlerden aldıkları zevk ya da tatmin düzeyi gibi hususlar ve bunları yaparken dayanak olarak dikkate aldığı değer ve ilkeler yaşam tarzının maddi olmayan yönünü yansıtmaktadır. Yaşam tarzının bu iki yüzü, aile gibi içinde bulunulan birincil gruplar açısından, sürdürülen yaşamın hemen her yönünde eklektik değil, üyelerince içselleştirilmiş sistematik bir bütünlük görüntüsü yansıtır ki, yaşam tarzı nitelemesinin de bu sistematik bütünlüğün ismi olarak düşünülmesi gerekir. Sonuç olarak hem

maddi hem de moral yönü dikkate alındığında yaşam tarzı, toplumsal yapıda bireylerin davranışlarını ve eylemlerini, giysilerini ve barınma yerlerini, konuşmalarını ve boş zamanı kullanma biçimlerini, kısaca tüketici bireylerin beğeni anlayışlarını gösteren eşya ya da araçlar ile değerler ya da amaçların toplamı olarak ifade edilmektedir (Featherstone, 1996: 41).

3 Meslek Kavramı

Arapça bir kavram olan meslek, “Sulük” kelimesinden türetilmiştir. Kavram köküne bağlı olarak, “yol, gidiş, usul, tarz, tertip” gibi anlamlar içermektedir. Cerit mesleği, insanın kendisi ve diğer insanlar için değer ve hizmet üretme maksadıyla enerji harcaması, bir sosyal ve ekonomik faaliyette bulunması şeklinde tanımlanmıştır (akt. Uzun, 2000: 5). Başka bir tanıma göre meslek, işiyle ilgili belirli düzeyde beceri, teorik bilgi, eğitim ve diploma gerektiren, niteliği bakımından toplumdan topluma değişiklik göstermekle beraber statü, saygınlık ve gelir kazandıran iştir (Demir ve Acar, 1997: 155).

Ekonomik anlamda ele alındığında meslek, insanoğlunun varlığını sürdürmek için gerekli olan ekonomik bir malı veya hizmeti üretmek amacıyla harcadığı güçtür. Nitekim Kemerlioğlu, ekonomik açıdan mesleği, bir bireyin hayatını devam ettirmek ve geçimini sağlamak için sürekli ve sistemli bir şekilde üzerinde çalıştığı iş veya fikir alanı olarak tanımlamaktadır (1973: 29). Max Weber ise meslek kavramını, “bir bireyin sürekli gelir ve geçim kaynağı oluşturan işlevlerinin uzmanlaşma, özgülendirme ve biçimini anlatmak üzere” kullanmıştır (2011: 223). Mesleği bir sanat olarak ifade eden düşünürler de bulunmaktadır. Nitekim Hughes’a göre bir öğrenme süreciyle elde edilen meslek, uygulamada toplumun bütün üyelerinin işlerini halletmek için dile getirilen bilgi ya da söz konusu bilgi üzerine inşa edilmiş bir tür sanattır. Ayrıca Hughes mesleğin, uzun bir eğitim sonucunda elde edilen yüksek düzeyde bilgiyi ifade etmesi ve bir meslek örgütü etrafında birleşmeyi gerektirmesi gibi iki temel özelliğini dile getirmiştir (2000: 26). Tanımların genel olarak ortaya koyduğu husus tanımlayanlara göre farklılık göstermektedir. Ancak bu tanımlamaların bazı eksiklikleri olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. En başta dikkatten kaçan husus mesleğin; bir bireyin ekonomik amaçlı etkinlik ve eylemleriyle eşanlamlı tutulmasıdır. Gerçekte meslek (occupation, profession) belirli bir mal ya da hizmet üretiminin gerektirdiği sistematik bilgi, beceri, deneyim ve eylemlerin tümünün birlikte kullanımını gerektiren bir iş alanını niteler. Sistematik bilgi, beceri, deneyim ve eylemleri kullanan ise dilimizde “meslek sahibi” (careerist), “meslek erbabı” (profession experts) ya da “meslek adamı” (professionalist) gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Buradan konumuz açısından sorulması gereken önemli sorulardan biri ise şudur: Bir mesleğe özgü mü yoksa bir mesleğin icracılarına özgü mü yaşam tarzı vardır? Bir mesleğe özgü yaşam tarzı var ise bu mesleğin bulunduğu her toplum, ülke ya da yerde yaşam tarzlarının aynı olması gerekir. Bir mesleğin icracılarının diğer meslek mensuplarından ayırt edilebilir bir yaşam tarzı var ise bu nispeten toplumlara, ülkelere, kültürlere ve hatta mesleğin icra edildiği çevreye ve koşullara göre farklılık gösterebilecektir.

Sosyolojik anlamda meslek, her şeyden önce sosyal bir dayanışma biçimi olarak ifade edilmektedir. Zira hem iş bölümünün hem de bunun vasıtasıyla ortaya çıkan dayanışma biçiminin temelleri bir meslek ahlakını gerekli kılmakta ve bu gereklilik, toplum üyelerinin genelinin çıkarını koruma düşüncesinin oluşmasına hizmet etmektedir (Durkheim, 1986: 8-13; Koytak, 2020: 4-6). Ayrıca meslekler, toplumlar veya bireyler arasındaki arabuluculuk görevini üstlenmek gibi toplumlara çeşitli açılardan hizmet ettiği için sosyal değişimin kaynağı olarak da görülmektedir (Krause, 1971: 4-10). Başka bir ifadeyle, meslekler ya da meslek grupları aracılığıyla toplumsal değişim ve gelişmenin açıklanabileceği savunulmaktadır. Dolayısıyla meslek, daha çok ekonomik bakımdan geçim amacıyla sürdürülen faaliyetler bütününe çağrıştırmakla birlikte, yerine getirdiği işlevler itibarıyla, bireysel ve toplumsal açıdan salt ekonomik kazanımların ötesine geçerek sosyal ve kültürel anlamlar taşımaktadır. Zira meslek, bireylerin toplumsal konumlarını, alışkanlıklarını, ilişkilerini ve davranışlarını şekillendirebilme gücüne sahiptir (Sunar, 2020: 32). Özellikle, tabakalaşma biçimindeki toplumsal farklılaşmanın kökeni olarak kabul edilmesi, tabakalaşma sistemini belirlemesi (Kemerlioğlu, 1996: 59) ve sosyal tabakalar arası hareketliliği mümkün kılması, sosyal

statünün temel belirleyicileri arasında yer alması, belli bir yaşam tarzını yansıtmaması, toplumsal hiyerarşiyi belirleyen ana kaynaklardan olması, bireyin ve ailesinin toplumsal ve mekânsal konumlanmasının önemli belirleyeni olması ve çeşitli bireysel ve toplumsal gereksinimlerin karşılanmasında yaşamsal bir role sahip olması mesleğin, çok boyutlu bir toplumsal olgu olduğunu ortaya koymaktadır (İlhan, 2004: 132-133). Mesleğin bu tür işlevleri dikkate alındığında onu, sosyal ve ekonomik etkinlikler bütünü olarak ifade etmek de mümkün hale gelmektedir (Parker, 1981: 57).

3.1 Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Meslek seçimi, bireylerin yaşamları için oldukça önemli bir karardır. Öncelikle bireyler meslek seçimi yaparken bireysel özellikleri ile mesleğin nitelikleri arasında uygunluk olmasına dikkat etmektedirler (Sarıkaya ve Khorshid, 2009: 394). Bu duruma ek olarak bireyler, toplumsal ve ekonomik faktörleri göz önüne alarak da meslek seçimi yapmaktadırlar (Erdoğan, 2003: 60). Bireylerin meslek seçiminde etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Örneğin Blau, meslek seçiminde bireyin tercih ve beklentilerinin yanında mesleğin ve mesleğin icra edildiği mekân koşullarının ya da standartlarının da rol oynadığını, ancak bunların da biyolojik özellikler, toplumsal yapı ve fiziki çevre koşullarının etkisi altında şekillendiği belirtilmektedir (Blau vd., 1956: 534). Bu çalışmada da meslek seçimini etkileyen faktörler, genel olarak bireysel, toplumsal ve ekonomik faktörler şeklinde ele alınmıştır.

Öncelikle bireylerin fiziksel ve psikolojik özellikleri ile akademik ilgileri meslek seçiminde etkili olan bireysel faktörler olarak kabul edilir. Cinsiyet, yaş, sağlık durumu, dış görünüş, işitme ve görme (Kepçeoğlu, 1995: 65) gibi durumlar fiziksel özelliklerdir. Zekâ durumu, özel yetenekler, ilgiler, amaçlar ve davranışsal durumlar ise bireylerin psikolojik özellikleridir. Son olarak okuldaki başarı derecesi, kültürel ve toplumsal faaliyetlere katılma durumu ve en önemlisi iş tecrübesi de akademik ilgiler ve özelliklerdir (Tan, 2011: 124-125). Belirtilen özelliklerin hemen hepsi, göreceli de olsa bireyin doğumundan itibaren kişiliğinin şekillenmesinde de rol oynayan hususlardır (Özsoy ve Yıldız, 2014: 3). Öte yandan konuyla ilgili literatüre bakıldığında meslek seçiminin, yukarıda ifade edilen kişilik özelliklerinin etkisiyle belirlendiğine dair çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır (Ivancevich, 2003; akt. Kamaşak ve Bulutlar, 2010: 120). Başka bir ifadeyle bireylerin yaş ve cinsiyet gibi fiziksel özellikleri, zekâ seviyeleri, herhangi bir alana karşı ilgi ve tutumları, sahip oldukları zihinsel ve özel yetenekler, eğitim düzeyleri, aldıkları eğitim ile elde ettikleri nitelikler ve akademik başarı anlayışları, onların meslek seçimlerini etkileme gücüne sahip faktörler olarak dile getirilmektedir.

Diğer yandan belirtildiği gibi bireysel özelliklerin şekillenmesinde etkili olan en önemli faktör, içinde yaşanılan toplum ve kültürdür. Kültür toplumsallaştırma mekanizmaları yoluyla bireyin hayatına aktarılır. Toplumsal yaşamın diğer alanlarıyla ilgili olduğu gibi bireyler de, meslekleri ve onun kendisi açısından getirilerinin birçoğunu önceden sosyalleşme yolu ile tanıma imkânı bulur. Meslekler, iş bölümü veya çalışma hayatı nesnel dünyanın parçalarından biri olarak bireylerce içselleştirilir (Berger ve Luckmann, 2018: 100). Birey, toplumsal yaşamın bir parçası olarak içselleştirdiği mesleki dünyanın hangi özelliklerinin kendisine uygun olduğunu zihninde analiz etme fırsatı bulur. İçine girip çıktığı koşullarla karşılaştırır ve daha eğitim sürecindeyken mesleki hedefleri belirginleşmeye başlar. Bu nedenle toplumsal faktörlerle bireysel faktörler birbirinden ayrı değil, aksine diyalektik bir ilişki içindedir. Literatürde toplumsal faktörler veya belirleyiciler çerçevesinde birçok faktörün etkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Aydemir'in meslek tercihini etkileyen faktörlere yönelik öğrenciler üzerine yaptığı bir çalışmada sosyal çevrenin çeşitli özelliklerinin meslek seçiminde etkili olduğu belirtilmiştir. Özellikle aile yönlendirmesi, bireylerin meslek tercihlerinde etkili olan sosyal çevre faktörleri arasında gösterilmektedir (Aydemir, 2018: 717-718). Öte yandan aynı çalışmada gelecekte umulan gelir beklentisi, meslekte kariyer yapma imkânları gibi bireyin yaşam tarzını belirleyecek faktörlerin de meslek tercihinde rol oynadığı tespit edilmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi yaşam biçimi ile meslek arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Meslek ve onun birey yaşamı üzerindeki etkileri belirli bir yaşam tarzının oluşmasını da

etkilemektedir. Ancak bunun tersi bir durumdan da söz etmek gerekir. Özellikle kuşaklararası bir süreçte daha belirgin olmak üzere bireylerin yaşam tarzı da meslek seçimini etkileyebilmektedir. Burada unutulmaması gereken husus, yaşam biçimi olgusuyla birlikte değerlendirilen başka birçok toplumsal faktörün de bu karşılıklı etkileşim içinde rol oynamasıdır. Bunların en başında ise aile kurumu gelmektedir. Zira aile, genel çerçevede toplumun birçok özelliğini oluşturmakla birlikte, aile üyelerinin mesleki konumlarının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir (Mooney vd., 2008). Konuyla ilgili literatüre bakıldığında, yukarıda belirtilen ifadeleri doğrular nitelikte veriler bulunmakta, özellikle de anne-babanın gelir koşullarının, eğitim düzeyinin ya da mesleğinin, çocuklarının meslek tercihlerindeki ve kuşaklararası mesleki mobilite üzerindeki rolüne değinilmektedir (Ensari ve Alay, 2017). Başka bir ifadeyle ailelerin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye düzeylerinin, bireylerin meslek tercihlerinde etkili bir faktör olduğu dile getirilmektedir (Scherer vd., 1989; akt. Tezcan, 2020: 163).

Bireylerin meslek tercihlerinde etkili olan toplumsal faktörlerden bir diğeri de değerlerdir (Lamse vd., 2000; Tokar vd., 1998). Başka bir ifadeyle toplum içinde bireyler, meslek ya da iş seçimi yaparken kültürel ve dini değerlerini de dikkate alırlar. Zira söz konusu değerlere göre insanların bir kısmı daha fazla gelir getirici meslekler tercih ederken, başka bir ifadeyle mesleğin maddi boyutunu değerli görerek meslek seçerken, diğer bir kısmı ise mesleğin toplumsal saygınlığını, dini norm ya da ahlaki değerlere ters düşüp düşmemesini dikkate alarak meslek seçiminde bulunmaktadır (Kuzgun, 2009: 49-52). Öte yandan bireylerin, içinde yaşadıkları toplumun değerleri doğrultusunda, toplumsal cinsiyet rollerine uygun meslek tercihi yaptıkları bilinmektedir (Lamse, Sakkinen & Turjanmaa, 2000). Dolayısıyla bireyler ve toplumsal gruplar arasında değer öncelikleri bakımından farklılıklar olduğu ve bu farklılıkların bireylerin meslek tercihlerine yansıdığı görülmektedir (Myyry ve Helkama, 2010).

Ekonomik olay ya da olguların toplumsal organizasyondan ayrı düşünülemediği de çeşitli araştırmacılar tarafından birçok kez vurgulanmıştır. Zira ikisi arasında kuvvetli ve karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Sezal, 1991: 53). Dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin açıklanmasında toplumsal boyutların dikkate alınması veya herhangi bir toplumsal faaliyetin sürdürülmesinde ekonomik alt yapının da göz önünde bulundurulması gerekir. Bu nedenle bireylerin meslek tercihlerinde ekonomik faktörlerin önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkün hale gelir. Söz konusu ekonomik faktörler arasında özellikle servet, gelir düzeyi ve ekonomik çıkarların varlığının önemli olduğu belirtilmektedir (Köksalan, 1999: 81).

3.2 Yaşam Tarzı ve Meslek İlişkisi

Meslek, başta toplumsal bir statü ve saygınlık olmak üzere bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılaması, kendilerini farklı yönleriyle toplumsal yapı içinde ifade etmesi, belli bir sosyal çevre edinmesi, belli bir yaşam tarzına ve standartlarına kavuşması, maddi olan ve maddi olmayan bir üretimde bulunması gibi birçok süreç üzerinde etkisi olan sosyal bir gerçekliktir. Bireyin ya da meslek topluluklarının topluma katılımlarında ve topluma uyum sağlamalarında da meslek belirleyici rol oynamaktadır (İlhan, 2004: 132).

Meslek, bireylerin duygu ve düşünceleri, ile davranış ve eylemlerini şekillendiren bir faktör olarak bireylerin toplumsal kökenlerine bağlı olarak edindikleri, kültürel değerler üzerinde de etkilidir. Ayrıca günümüz mesleklerinin, bireylerin eğitim düzeylerini olduğu kadar gelir düzeylerini de yansıtması gibi nedenlerle, bireylerin ya da sosyal grupların (Kemerlioğlu, 1996: 65) yaşam biçimlerinin oluşmasında önemli bir kistas olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında bireylerin çalışma ortamında öğrendiği ve geliştirdiği davranış ve eylemler, iş dışı gündelik hayattaki davranış ve tutumlarını da belirlemektedir (Beşirli, 2013: 207).

Toplumsal yapı içinde bireylerin hem ihtiyaçlarına uygun gördüğü hem de saygın bir imaj oluşturduğu bir yaşam tarzına sahip olmak için, bunların en önemli sağlayıcısı olduğunu düşündüğü mesleklere sahip olmak ya da o meslek gruplarının bir üyesi olmak gibi hedefleri bulunur. Bireyler söz konusu hedeflere ulaşarak, toplumda etkinlik kazanmayı, bilimde, sanatta, politikada vb. başarı

elde etmeyi ve bu yolla da toplum içinde sosyal itibarı yüksek bir konuma sahip olmayı amaçlamış olurlar (Eke, 1980: 102-103). Sonuç olarak mesleğin, birey ve toplum arasında bir köprü işlevi gördüğü söylenebilir. Zira mesleğin hem birey hem de toplum bakımından hayati fonksiyonları vardır ve bu fonksiyonlar birbirlerini tamamlarken bireylerin yaşam tarzları yoluyla işlerlik kazanırlar (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1998: 8).

Buraya kadar yaşam tarzları ve meslek arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğunu tespit etmenin yanında, özellikle modern toplumlarda mesleklerin yaşam tarzları üzerindeki belirleyici etkisinin daha kuvvetli olduğunu vurgulamaya çalıştık. Endüstri devrimi sonrasında modernleşme sürecine gecikmeli olarak katılmış toplumlarda, geleneksel mesleklere sahip ailelerle modern mesleklere sahip çocukları arasındaki yaşam tarzı farklılıkları, mesleklerin yaşam tarzı üzerindeki değiştirici ve yeniden oluşturucu etkisini gösteren en somut örneklerden biridir. Gerçekte insanlık tarihinin hemen her evresinde, ekonomik meşgalelerin beraberinde kendine uygun bir yaşam tarzını da ürettiği söylenebilir. Ancak bizim bu çalışmada üzerinde durduğumuz meslek kavramı Durkheim'in ifadesiyle hemen her yönüyle olduğu gibi ekonomik meşgaleleri açısından da benzerlik üzerine inşa olmuş geleneksel toplumları değil, benzersizlik ve karmaşıklık üzerine inşa olmuş bir bütünlüğün ifadesi olan modern toplumlara özgü bir kavramdır. Bu nedenle modernleşme öncesi toplumlarda yaşam tarzı ve mesleği, birbirinden ayrı olgular olmaktan ziyade aynı olgunun iki farklı ismi olarak düşünmek daha doğrudur. Dolayısıyla geleneksel toplumda iş ile iş dışı yaşam arasında önemli bir farklılık olmayan (Grint, 1998: 13; akt: Güzel ve Arıkan, 2005: 62), işe giden günümüz modern insanın aksine genel olarak evinin etrafını çevreleyen bahçesinde (Güzel ve Arıkan, 2005: 62), saate göre değil de güneşin gün içerisindeki durumuna göre çalışan ve gündelik yaşamını veya işlerini büyük oranda doğa olaylarına bağlı (Kıray, 2006: 225-227; Güzel ve Arıkan, 2005: 62) olan çiftçilik; sadece bir iş ya da meslek değil; aynı zamanda bir yaşam tarzıdır (Güzel ve Arıkan, 2005: 62).

Yaşam tarzı olgusuyla ilgili literatüre bakıldığında, çeşitli meslek ya da meslek grupları ile yaşam tarzı arasındaki ilişkiyi analiz eden bazı çalışmaların olduğu görülmektedir. Çalışmaların genel bir değerlendirmesi yapıldığında 'yaşam tarzı' kavramına yüklenen anlamların, hem araştırmacıların mensup olduğu bilim dalına göre, hem de odaklanılan konu bağlamında oldukça çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi sosyologlar başta olmak üzere sosyal bilimcilerin çoğu, yaşam tarzını; endüstriyel çalışma koşullarının bunalıtığı bireylerin iş yaşamı dışındaki serbest zaman tercihleri üzerinden analiz etmeye çalışmışlardır. Ancak endüstriyel koşulların olumsuz ve genelleştirici bir yönlendirmesini kapsayan bu çalışmalar, tüketim toplumu nitelendirmesi içinde toplumsal gruplar ve ilişkilerle ilgili özel oluşumlar düzeyine inmemişlerdir. Bu çalışmalar, toplumu kapitalistler ve diğerleri olarak gördükleri için, toplumun bu bağlamda örgütlenme tarzı ve bunun tahakkümünde olanların 'eninde sonunda' benzeşen kalıplar içinde, 'kapitalistlerin ya da kapitalist düzenin ürettiğini tüketen' tek düze bir yaşam tarzına maruz kaldıkları sonucunda birleştikleri görülmektedir (Slater, 1989). Öte yandan endüstri toplumu üyelerinin yaşam tarzı arayışlarını, çalışma davranışları, işkolları ve meslek gibi değişkenlerle ilişkisini kurmaya çalışan ampirik araştırmalar da vardır. Örneğin meslek sosyolojisiyle ilgili klasik çalışmalardan birinin yazarı olan Hughes, profesyonel mesleklerle bireylerin özgürlük arzuları arasında bir bağ olduğuna değinir. Bu tür meslekler, kapitalizmin disiplinli çalışma koşullarının daralttığı çalışma alanlarında, eğitim imkânlarının yaygınlaşması ve teknolojik yeniliklerin de desteğiyle bireysel potansiyel kabiliyetlerin realize edilmesine fırsat vermesinden dolayı gittikçe daha fazla ilgi görmektedir. O'na göre profesyonel mesleklerin kendileri açısından yarattıkları bir ideoloji vardır. Bu ideoloji "diğer mesleklerin kontrollerinden kurtulma ve üst statüye çıkma aracıdır" (Joas, 2013: 121). Kuşkusuz profesyonel meslekler sadece saygınlık kazancı yönünden değil, bireylere esnek çalışma koşulları sunması, hiyerarşik sisteme bağımlılığı azaltması, elektronik iletişim araçlarının kullanımı yoluyla 'işin' sadece işyerinde değil evde de yapılabilmesine imkân tanınması gibi avantajlar sağlamaktadır ve bu avantajlar giderek daha fazla insanı kapsayacak şekilde genişlemektedir (Aytaç, 2002: 258). Bu özellikler, profesyonel meslek mensupları açısından diğer meslek mensuplarına göre daha özgün ve öznel bir yaşam tarzı oluşturma fırsatı kazandırmaktadır.

4 Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler

4.1 Araştırmanın Metodolojisi

Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler adlı bu çalışma, alan araştırmasıyla elde edilen verilerin ilgili literatürün de dikkate alınarak yorumlanmasına dayanmaktadır. Araştırmanın alan verilerinin toplandığı mekân Isparta il merkezidir. Araştırma alanı olarak Isparta'nın seçilmesinde rol oynayan en önemli faktör Isparta çalışma hayatının geleneksel ve modern mesleki çeşitliliği bir arada barındırması ve bu durumun meslek çeşitliliği ve mensupları açısından yaşam tarzı farklılaşmasını daha belirgin bir şekilde yansıtacağı varsayımdır. Bilindiği üzere endüstri devrimiyle birlikte çalışma hayatı, özellikle teknolojik araçların üretim sürecinde yoğunlaşmasına bağlı olarak, çalışanların çalışma biçimlerini etkilemiştir. Başka bir ifadeyle, üretimde kullanılan teknoloji çeşitliliği ve bilgi temelli işlerin ortaya çıkması, çalışma biçimlerini de çeşitlendirmiştir (Özku, 2019: 112). Bu değişim meslek gruplarını etkilemiş, kendi içinde değişik uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve bireylerin kariyer yapma olanaklarını da artırmıştır. Ancak bu değişimin, günümüz toplumlarının tamamı için geçerli olduğu söylenemez. Zira her ne kadar günümüz sosyal bilicilerinin önemli bir kısmı modern toplumların çalışma hayatını dikkate alarak araştırma yapıyor olsa da, toplumların ve hatta toplumun mekânsal dağılımı içinde farklı yerleşim birimlerinde yaşayanların, modernlik veya gelişmişlik bakımından farklı seviyelerde oldukları bilinmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan toplumların çalışma hayatı da, hem gelişmiş ülkelere göre hem de kendi içinde farklı yöre ve yerleşim birimlerine göre modern ve geleneksel özellikleri birlikte barındırmaktadır. Dolayısıyla Isparta kentinin çalışma hayatı da, geleneksel ve modern özellikleri birlikte barındırmakta ve endüstri devrimiyle birlikte artan mesleki çeşitliliği tam olarak yansıtmamaktadır.

Araştırmanın evreni, İş-Kur tarafından hazırlanan “İşgücü Piyasası Araştırması Isparta İli Sonuç Raporu” dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu raporda Isparta'da çalışan sayısı en fazla olan 48 meslek ve söz konusu meslekleri icra eden kişi sayısı belirtilmiştir. Bu nedenle araştırmanın evreni belirlenirken, söz konusu raporda belirtilen 48 meslek dikkate alınmıştır. Bu rapora göre 48 mesleğe üye olan toplam birey sayısı 9388'dir (Türkiye İş Kurumu, 2011: 7). Örneklem seçiminin bu evrene göre yapılması halinde örneklemi oluşturan bireylerin 369 kişiden oluşması gerektiği tespit edilmiştir. Ancak İş-Kur verilerinin 2011 yılına ait olması ve alan araştırmasının yapıldığı 2016 yılına kadar geçen sürede oluşabilecek olası değişikliklerin ve artışların da temsil edilebilmesi için örneklem seçileceği evrenin 'sonsuz evren' olarak dikkate alınmasının daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle sonsuz bir evreni %95 güven düzeyi ve %5 yanılma payı ile temsil edebilecek örneklem büyüklüğü, istatistiksel bir formül kullanılarak (Bal, 2012: 118) 384 kişi olarak tespit edilmiştir. Bununla beraber deneklerle yapılacak görüşmelerde ortaya çıkabilecek olası güçlükler de dikkate alınarak örneklem büyüklüğü 508 kişiye çıkartılmıştır. Alan çalışmasının yapıldığı 2016 yılı sonrasında İş-Kur 2011 yılına göre farklı bir kategorilendirme ölçütü ile yeni bir rapor yayımlamıştır. Bu raporun incelenmesi sonucunda elde edilen çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliğini olumsuz etkileyecek bir değişimin olmadığı, 2011 yılında açıklanan raporun sonuçları ile 2019 yılında yayımlanan raporda belirtilen meslek gruplarının büyük oranda aynı olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın örneklemine yer alan 48 meslek, uluslararası standart meslek sınıflaması (ISCO-08) dikkate alınarak belirlenen 7 farklı meslek grubuna yerleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem içeriğini oluşturulurken mesleki çeşitliliğin tümünün temsil edilebilmesi için tabakalı rastlantısal örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Verilerin toplanmasına yönelik yüz yüze görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmada soru formu oluşturulmadan önce yaşam tarzı, meslek, eğitim ve aile kavramları arasındaki ilişkiyi analiz eden literatürdeki kaynaklar taranmıştır. Soru formunda örneklem demografik özellikleri, sosyal çevresi, mesleği ve yaşam tarzı arasında ilişki kurmayı sağlayacak betimleyici ve analitik sorulara yer verilmiştir. Bu sorular kapalı (çoktan seçmeli/yapılandırılmış), yarı açık uçlu (yarı yapılandırılmış) ve açık uçlu olarak düzenlenmiştir. Son olarak saha araştırmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi için bilgisayar ortamında istatistik

programlarından yararlanılmıştır. Ayrıca karşılaştırmalı (çapraz) tabloların değerlendirilmesinde Ki-Kare bağımsızlık testi kullanılmıştır.

4.2 Araştırmanın Problemleri ve Varsayımları

Mesleklerin ya da meslek gruplarının yaşam tarzı üzerindeki etkisini veya belirleyiciliğini konu alan bu araştırmanın temel sorusu şöyledir: “Bireylerin sahip olduğu mesleklerin veya üyesi oldukları meslek gruplarının belirli bir yaşam tarzının oluşmasında ve sürdürülmesinde etkileri var mıdır?”

Bu temel problemin destekleyicisi olan ve temel hipotezlerin değişkenlerini de belirlerken dikkate alınan alt problemler şunlardır:

1. Mesleki farklılaşmaya bağlı olarak aile yapısında farklılıklar var mıdır?
2. Mesleki farklılaşmaya bağlı olarak toplumsal ilişki kurma biçimlerinde farklılıklar var mıdır?
3. Boş zamanları değerlendirme biçimlerinde mesleki farklılıkların etkisi var mıdır?
4. Mesleki farklılaşmaya bağlı olarak bireylerin tüketim alışkanlıklarında farklılıklar var mıdır?
5. Mesleki farklılaşmaya bağlı olarak yaşam mekânları tercihlerinde farklılıklar var mıdır?

Bu araştırma sorularımızı dikkate alarak oluşturduğumuz temel hipotezlerimiz ise şöyledir:

I. Bireylerin meslekleri, toplumsallaşma sürecini içinde yaşadıkları çevre koşullarının bir fonksiyonudur.

II. Sahip olunan mesleğin gereklilikleri ve mesleki çevreyi oluşturan aktörlerin ve örgütsel yapılanmaların toplumsal özellikleri bireylerin yaşam tarzı üzerinde belirleyicidir.

4.3 Araştırmada Elde Edilen Bulgular

4.3.1 Meslek Mensubiyeti

Araştırmanın örneklemini 7 meslek grubundan oluşmaktadır. Görüşülenlerin meslek gruplarına bakıldığında, örneklem içindeki ağırlığı bakımından en fazla olan meslek grubu, %31,7'lik oranla nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardır. Bunu %18,9 ile profesyonel meslek mensupları ve %15,4 ile hizmet ve satış elemanları, %12 ile teknisyenler/teknikerler/yardımcı profesyonel meslek mensupları, %11,2 ile büro hizmetlerinde çalışanlar, %6,9 ile sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar ve son olarak %3,9 ile tesis/makine operatörleri ve montajcılar izlemektedir. Örneklemini oluşturan bireylerin %34,6'sı kadın, %65,4'ü de erkektir. Görüşülenlerin üçte birinin kadın üçte ikisinin erkek olması özellikle dikkat çekmektedir. Bu durumun temel nedeni, örneklem içinde yer alan mesleklerin yaklaşık olarak yarısının, beden gücü gerektiren ve genel olarak erkeklerin yoğunlukta olduğu mesleklerden oluşmasıdır. Görüşülenlerin meslek grupları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu elde edilen veriler üzerinden yapılan analiz ($p=0,002$) aracılığıyla söylemek mümkündür. Profesyonel meslek mensupları ve tesis/makine operatörleri ve montajcılar dışında diğer meslek gruplarında yer alan kadın çalışan oranı, erkeklerin yaklaşık olarak yarısı kadardır. Tesis/makine operatörleri ve montajcı meslek grubunda yer alan bireyler arasında hiçbir kadın çalışanın olmaması dikkat çeken bir durumdur. Zira söz konusu meslek grubunda yer alan mesleklerin, belli bir beden gücü gerektirmesi dışında, çalışma şartları ve ortamları, (toplumsal cinsiyete atfedilen yükümlülük ve rol dağıtım anlayışı çerçevesinde) kadınların çalışmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla cinsiyete göre meslek seçiminde mesleklerin icra ortamı ve koşullarının rol oynadığı dikkat çekmektedir. Öte yandan profesyonel meslek mensuplarının yaklaşık yarısının (%47,9) kadın çalışanlardan olması önemli bir göstergedir. Zira profesyonel meslek gruplarına dâhil olabilmek için belli bir eğitim seviyesi gerekmektedir. Kadınların, özellikle son birkaç on yılda, herhangi bir meslek yüksekokulu veya fakülte düzeyinde eğitim görmeleri, profesyonel meslek gruplarında yer almalarına neden olmuştur. Görüşülenlerin yaş ortalamaları çok büyük oranda 20-55 yaş aralığında değişmektedir. Yaş kategorilerine göre bakıldığında sırasıyla 40-44 (%19,9), 20-24 (%17,5) ve 30-34 (%15,9) yaş aralıklarında yoğunluk olduğu görülmüştür.

Bireylerin yaş aralıkları ile meslek grupları arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişkinin varlığı ($p=0,000$) gözlenmiştir. Görüşülenlerin yaş aralıkları ile meslek grupları karşılaştırıldığında birkaç nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki; hizmet ve satış elemanlarının oldukça önemli bir kısmının (%74,4), 20-34 yaş aralığında olmasıdır. Hizmet sektöründe genç yaş yoğunluğunun önemli nedenlerinden birisi, işverenlerin çalışanlarını genel olarak genç yaştaki bireylerden seçmek istemeleridir. Bir diğer neden ise hizmet sektöründe yer alan firmaların part-time çalışmaya imkân tanımalarıdır. Söz konusu durum nedeniyle genç yaştaki bireyler, bu alanda çalışmayı tercih etmektedirler. Yaş aralıkları ile meslek grubu karşılaştırmasında dikkat çeken ikinci durum ise nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların sadece %0,6'sının 55 ve üzeri yaş aralığında yer almasıdır. Bu durum, nitelik gerektirmeyen işlerin genel olarak beden gücü gerektirmesi, 55 ve üzeri yaş aralığında olan bireylerin ya işi tercih etmemelerine ya da belli bir yaştan sonra bırakmalarına neden olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Diğer taraftan sanatkârların üçte birinden fazlasının 40 ve üzeri yaş aralıklarında yer alması da son derece önemli bir göstergedir. Günümüzde ailelerin veya genç bireylerin, küçük yaşlardan itibaren çıraklık sürecini gerektiren bu tür meslekleri tercih etmemeleri ve belli bir eğitim seviyesi gerektiren beyaz yakalı ve profesyonel mesleklere yönelmeleri, böyle bir durumun ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisidir. Bütün bu veriler, cinsiyet ve yaş faktörünün, bireylerin meslek tercihleri üzerinde etkili olduğunu ifade eden literatür ile örtüşmektedir.

4.3.2 Doğum Yeri

Doğum yeri faktörü bireylerin, hayatlarının ilk yıllarında sahip olduğu sosyalleşme çevrelerini ve edindiği yaşam tarzı eğilimlerini tahmin edebilme açısından önem verdiğimiz belirleyici demografik faktörlerden biridir. Aşağıda, doğum yeri dışında, aile başlığı altında da bu demografik özelliklere değinilecektir. Bireylerin içine doğduğu toplumsallaşma mekânlarında oluşan ilişkiler ile yaşam tarzı eğilim ve alışkanlıklarına yönelik ilk pratikleri, başta aile ve akrabalık grupları olmak üzere, komşu, mahalle ya da köy, kent gibi sosyal anlamları olan ve aynı zamanda üyeleri açısından mekân birlikteliğini de içeren ortamlarda gerçekleşir. Örneğin ülkemiz şartlarında 'köy' ya da 'kırsal mekân' kavramı, orada doğan ve yaşayan bireylerin çoğunluğu açısından eğitim ortalaması, yapılan işler, gelir düzeyi, tüketim standartları ve alışkanlıkları, değerler, inançlar, toplumsal ilişkilerin mahiyeti ve önemine yönelik ipuçları veren bir faktördür. Bu faktörlerin hem kişilik oluşumu hem de ve belirli bir yaşam tarzı oluşturmasının yanında mesleki tercihleri sınırlayıcı veya kısıtlayıcı etkileri de bulunmaktadır. Kırsal ortamlardaki bireylerin kentsel ortamdakilere göre reel seçenekleri ve bunlara ulaşma imkanlarının sınırlı olması nedeniyle içine doğulan mekân koşullarının mesleki tercihleri de etkilediğine yönelik ampirik bulgular bulunmaktadır (İyem ve Erol, 2013). Dolayısıyla kır ya da kent koşulları, insanların sosyo-kültürel ve ekonomik kaynaklarını, toplumsal ilişkilerini, hayata bakış açılarını vb. belirlemede oldukça etkilidir. Dolayısıyla doğum yeri, bireylerin hangi mesleki alanlara dâhil olacakları ve nasıl bir yaşam sürdürecekları konusunda potansiyel özelliklere sahiptir. Doğum yeriyle ilgili elde edilen verilere göre görüşülenlerin %36,8'i il merkezi, %37,3'ü ilçe merkezi ve %35'i de köy doğumludur. Bireylerin doğum yerleri ile seçtikleri meslek grupları arasındaki ilişkiye bakıldığında oldukça anlamlı bir bağın ($p=0,000$) olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında görüşülenlerin meslek grupları ile doğum yerleri karşılaştırıldığında, doğum yerine göre mesleki tercihlerin farklılaştığı da görülmektedir. Öncelikle nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların yarısının köy doğumlu olması dikkat çekmiştir. Daha önce de ifade edilen profesyonel veya teknikerlik gibi yardımcı profesyonel meslek gruplarına dâhil olabilmek için belli bir eğitim seviyesine ihtiyaç vardır. Ancak köy gibi kırsal yerleşim alanlarında doğan bireyler, kent merkezlerinde doğan bireylere nazaran ya eğitim imkânlarından faydalanamamakta ya da nitelikli bir eğitim alamamaktadır. Dolayısıyla bu durum, köy doğumlu bireyleri nitelik gerektirmeyen işlere yöneltmektedir. Öte yandan görüşülen profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek gruplarına mensup bireylerin yaklaşık olarak yarısının il merkezlerinde doğmuş olması da, yukarıdaki ifadeleri doğrular niteliktedir. Doğum yeri ile kastedilen sosyal ortam, bireylerin geleceğinde mekân değişikliği olsa dahi edindikleri ya da içselleştirdikleri bilgi, alışkanlık vb. özellikleriyle, beraberlerinde taşıyabildikleri de bir ortamdır. Örneğin öğretim üyelerinin yaşam tarzlarını ele alan

bir çalışmada da toplumsal köken farklılığının bireyler üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaştırıcı etkisinin olduğu tespit edilmiştir (Kahraman ve Arıkan, 2011).

4.3.3 Aile Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi bireylerin yetiştikleri aile ortamı, meslek seçimlerinde olduğu gibi yaşam biçimleri üzerinde de belirgin bir etkiye sahiptir. Araştırma sürecinde elde edilen verilere göre bireylerin yetiştikleri aile ortamları ile içinde buldukları meslek grupları arasında anlamlı bir bağ ($p=0,011$) bulunmaktadır. Ebeveynlerin eğitim seviyeleri ve sahip olduğu meslekler, bireylerin sosyal özelliklerinin oluşmasında oldukça etkilidir. Zira ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, bir diğer ifadeyle ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeleri, bireylerin meslek seçimlerinde etkili olmakla birlikte, sosyal ve ekonomik yaşamlarını da etkilemektedir. Öncelikle görüşülenlerin yaklaşık yarısının (%52,8) babasının eğitim seviyesi ilkökuldür. Ayrıca %15'inin ortaokul, %12,6'sının lise ve %8,1'inin ise lisans düzeyinde eğitimi vardır. Meslek açısından bakıldığında, çalışanların babalarının meslekleri çiftçi (%24,4), emekli (%23), esnaf (%16,1), işçi (12,8) ve memur (14,2) seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Görüşülenlerin meslek grupları ile babalarının meslekleri ($p=0,000$) ve eğitim seviyeleri ($p=0,000$) karşılaştırıldığında, anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan çalışanlara annelerinin mesleği sorulduğunda, önemli bir kısmı (%87,8) "ev hanımı" cevabını vermiştir. Bu nedenle görüşülenlerin içinde buldukları meslek grupları ile annelerinin sahip olduğu meslekler arasında dikkate değer bir ilişkinin olmadığı ($p=0,665$) tespit edilmiştir. Ancak çalışanların içinde buldukları meslek grupları ile annelerinin eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki ($p=0,003$) ortaya çıkmıştır. Özellikle belli bir eğitim seviyesi gerektiren profesyonel meslek gruplarına mensup bireylerin ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin, diğer meslek gruplarında yer alan bireylerin ebeveynlerine göre daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olduklarını ifade etmek gerekir. Zira görüşülenlerin meslek grupları ile babalarının eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında da görülmüştür ki; profesyonel mesleğe sahip bireylerin yaklaşık olarak üçte birinin babası, meslek yüksekokulu, lisans ve lisansüstü bir eğitim seviyesine sahiptir. Ancak nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların, sanatkârların ve operatörlerin/montajcılarının babalarının yaklaşık olarak dörtte üçünden fazlasının eğitim seviyesi ilkökuldür. Dolayısıyla ebeveynlerin eğitim seviyeleri ve sahip oldukları mesleki nitelikleri, bireylerin başta meslek tercihleri olmak üzere, yaşam serüvenlerinin her alanında etkili olduğu söylenebilir. Benzer sonuçlar başka çalışmalarda da bulunmuştur. Anne babanın eğitim seviyesi ve meslek mensubiyeti çocukların tercihlerinde de rol oynamaktadır (Tezcan, 2020: 169). Yapılan bir çalışmada, özellikle profesyonel mesleklerdeki annelerin etkisi biraz daha öne çıkmaktadır (Özyürek, ve Kılıç-Atıcı 2016: 37-38).

Evlilik ya da evlenme düşüncesi, yaşam biçimini yansıtan göstergelerden birisi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle araştırmamızda görüşülenlerin medeni durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneklem grubunun %66,1'i evli, %31,5'i bekâr, %1,6'sı ayrılmış ve %0,8'i ise dul (eşini kaybetmiş) bireylerden oluşmaktadır. Çalışanların medeni durumları ile içinde buldukları meslek grupları karşılaştırıldığında anlamlı bir bağın olduğu ($p=0,011$) gözlemlenmiştir. Söz konusu durumla ilgili verilere göre en yüksek evlilik oranı %90 ile tesis/makine operatörleri ve montajcılarda görülmekteyken, en düşük evlilik oranı %47,4 ile hizmet ve satış elemanlarında görülmektedir. Diğer meslek gruplarında ise evlilik oranı %65 ile %80 arasında değişmektedir. Hizmet ve satış elemanlarında evlilik oranının diğer meslek gruplarına göre düşük olması, alan çalışması sırasında edinilen gözlemler aracılığıyla açıklanabilir. Daha önce de belirtildiği gibi söz konusu meslek grubunu, "genç" olarak nitelendirilebilecek bireyler oluşturmakta, bu tür işler partime çalışma isteğinde bulunanları daha fazla istihdam etmektedir. Bu sektörde çalışan gençlerden bazılarının üniversiteye devam eden öğrencilerden olması önemli bir kısmının da lise ve üstü düzeyde eğitimi olan ancak kendisine uygun profesyonel işlerde istihdam imkânı bulamayan bireylerden oluşması, bu tür işlerin daha sürekli bir işe geçmeden önce tercih edilmesi ve elde edilen kazancın da sadece çalışanın ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olması ile de ilgilidir.

Evlilikle ilgili dikkat çeken diğer bir husus da evlilik yaşı ile meslek arasında anlamlı bir ilişkinin olmasıdır. Özellikle belli bir eğitim seviyesi gerektiren meslek gruplarında yer alan çalışanların evlilik yaşları, belli bir eğitim seviyesini gerektirmeyen meslek gruplarında yer alan çalışanların evlilik yaşlarına göre daha yüksek olduğunu belirtmek gerekir. Görüşülenlerin meslek grupları ile eşlerinin eğitim seviyeleri ve meslekleri arasında da anlamlı bir ilişki ($p=0,000$) vardır. Yani, lisans ve lisansüstü öğretim gibi görece uzun eğitim süreçleri gerektiren meslek mensuplarının önemli bir kısmının eşlerinin (%59,4) mesleği de profesyonel meslekler arasında (öğretmen, mühendis, akademisyen) yer almaktadır. Nitekim görüşülenlerin meslek grupları ile eşlerinin eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında, profesyonel meslek grubunda yer alan bireylerin yaklaşık üçte ikisinin eşlerinin meslek yüksek okulu, lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerine sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, özellikle profesyonel mesleklerle mensup bireyler ile eşleri arasında, eğitim seviyesi ve meslekler bakımından bir örtüşmenin olduğunu ifade edebiliriz. Geleneksel toplumlarda cemaatvari ilişki ve ortamlarla ilgili benzerlikten oluşan çevresel benzerlik günümüz toplumlarında mesleki ve eğitim benzerliğine dönüşmüştür. Bu nedenle bireylerin, aynı sosyal çevre ve kültürden olan kişilerle evlilik gerçekleştirme arzusu etmeleri durumunun ‘aynı meslek ve eğitim düzeyinden olanlar’ şeklinde anlaşılması hiç de yanlış olmayacaktır. Eşler arasındaki mesleki benzerlik; aynı zamanda benzeri eğitim ve gelir düzeyine sahip olma anlamına geldiği gibi benzeri sosyal çevre ve benzeri kültürel çevre anlamına da gelmektedir.

Yaşam tarzını yansıtmaları bakımından önemli olan bir diğer husus ise bireylerin aile yapılarıdır. Zira aile yapılarına göre bireylerin boş zamanı değerlendirme biçimleri, ekonomik, dini ve psikolojik doyum sağlama düzeyleri değişmektedir. Görüşülenlerin yaklaşık yarısı (%47,6) ailelerini “geleneksel” olarak tanımlamıştır. Diğer taraftan görüşülenlerin %22,2’si ailesini “muhafazakâr”, %21’i ise “demokratik” şeklinde tanımlamıştır. Bu veriler ile bireylerin meslek grupları arasındaki ilişkiye bakıldığında, oldukça anlamlı bir ilişkinin ($p=0,000$) olduğu görülmüştür. Söz konusu anlamlı ilişkiyi gösteren birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki; ailesini “muhafazakâr” olarak tanımlayanların %40,3’ünü nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar oluşturmaktadır. İkincisi ise; ailesini “demokratik” olarak tanımlayanlarla ilgilidir. Ailesini “demokratik” olarak tanımlayanların üçte ikisinden fazlasını (%68,5), formel bir eğitim süreci gerektiren meslek mensupları oluşturmaktadır. Burada özellikle dikkat çekilmesi gereken bir diğer durum ise formel bir eğitim gerektiren profesyonel meslek mensuplarının üçte birinden fazlası (%35,4) ailesini “demokratik” olarak tanımlarken, geleneksel yollarla mesleğini elde eden sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların yaklaşık olarak %10’u “demokratik” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla formel bir eğitim gerektirmeyen ya da geleneksel yollarla elde edilen meslek mensupları ile formel bir eğitim sürecinden geçerek meslek sahip olan bireyler arasında, ailelerini tanımlama bakımından anlamlı farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz.

Evli olan ve çocuklarının olduğunu belirten çalışanların yaklaşık yarısının (%46,4) iki çocuğu bulunmaktadır. Çalışan bireylerin çocuk sayısı ile içinde buldukları meslek grupları karşılaştırıldığında da yine anlamlı bir bağın olduğu ($p=0,000$) anlaşılmaktadır. Bu anlamlı bağ, belli bir eğitim seviyesi gerektiren meslek grupları ile formel bir eğitim sürecine ihtiyaç duymayan meslek grupları karşılaştırıldığında görülmektedir. Başka bir ifadeyle söz konusu anlamlılık ilişkisi, geleneksel yollarla elde edilen meslekler ile formel bir eğitim gerektiren meslek grupları arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda görülmektedir. Örneğin; formel bir eğitim süreci gerektiren profesyonel meslek mensuplarından evli olan bireylerin yaklaşık olarak %15’inin hiç çocuğu yok iken, geleneksel yollarla elde edilen veya formel bir eğitim sürecini gerektirmeyen nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan, sanatkarlar veya ilgili işlerde çalışan ve tesis ve makine operatörleri ve montajcı meslek mensuplarından evli olan bireylerin hemen hemen tamamının ez az bir çocuğu bulunmaktadır. Öte yandan evli olan profesyonel meslek mensuplarının %79,6’sının sadece bir veya iki çocuğu bulunmaktadır. Ancak “Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar”ın %35,6’sının, sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanların %64,8’inin ve tesis ve makine operatörleri ve montajcılarının %50’sinin en az üç çocuğu bulunmaktadır. Bu durumu başka bir şekilde ifade etmek gerekirse;

görüülenlerin %30,1'nin üç veya daha fazla çocuğu vardır. Bunların yaklaşık olarak üçte ikisini belli bir eğitim seviyesi veya formel bir eğitim süreci gerektirmeyen işlerde çalışanlar oluşturmaktadır.

4.3.4 Gelir Düzeyleri ve Barınma Biçimleri

Gelir, bireylerin içinde yer aldığı ya da alacağı toplumsal sınıfı ve yaşam tarzını belirlemesi bakımından önem arz etmektedir. Zira gelir, bireylerin aylık harcama yerlerini, alışverişi nerede yaptıklarını ve ödeme biçimlerini, boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini vb. etkileyen temel etmenler arasında yer almaktadır. Yani gelir, bireylerin toplumsal ve kültürel hayatlarını birçok açıdan etkilemektedir. Örneklem grubunu oluşturan bireylerin aylık ortalama gelirleri özellikle 2000-2999 TL (%27), 3000-3999 TL (%19,5) ve 1000-1999 TL (%15,7) seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Aylık gelir durumuyla ilgili verilere göre eğitim yoluyla elde edilen mesleklerin ya da meslek gruplarının gelir düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bireylerin gelir durumlarıyla da bağlantılı olan barınma yerleri ya da konutlar, yaşam tarzını gösteren önemli ölçütlerden biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda insanların yaşadıkları konutların türleri, yaşam tarzını değerlendirmek için kullanılabilir. Görüülen bireylerin yaklaşık üçte ikisi (%66,5) apartman dairesinde oturmaktadır. Elde edilen verilere göre sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar hariç diğer bütün meslek gruplarının büyük çoğunluğu apartman dairesinde ikamet etmektedir. Ancak apartman dairesinde oturma oranının en yüksek olduğu meslek grubu, %80,8 oranla hizmet ve satış elemanlarıdır. Bunu %76,8 ile profesyonel meslek çalışanları, %73,8'le teknisyen/tekniker ve yardımcı profesyonel meslek mensupları ve %66,7 ile büro hizmetlerinde çalışanlar takip etmektedir. Söz konusu duruma başka bir açıdan bakıldığında, apartman dairesinde oturanların %64,7'sinin belli bir eğitim seviyesi gerektiren meslek mensuplarından oluştuğu görülmektedir. Bu veriler ışığında belli bir eğitim seviyesi isteyen meslek mensuplarının, geleneksel yollarla elde edilen meslek mensuplarına göre modern toplumsal yapının özelliklerini ya da yaşam tarzını daha fazla yansıttığını söyleyebiliriz. Çünkü apartman daireleri, modern toplumsal yapıyı ve modern kentleri yansıtan bir konut türüdür. Diğer taraftan geleneksel yollarla elde edilen meslek mensupları hem geleneksel hem de modern toplumsal yapının özelliklerini yansıtmaktadır. Sonuç olarak bireylerin meslek grupları ile oturdukları evin türü arasında, Ki-Kare anlamlılık değerini de ($p=0,008$) dikkate alarak, anlamlı bir ilişkinin olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.5 Tüketim Eğilimleri

Günümüz toplumlarında tüketim alışkanlıkları ya da tüketilen ürünler ve bu ürünlerin kullanılış biçimi, herhangi bir ihtiyacı gidermekten öte, sosyal ve kültürel anlamlara sahiptir. Bunun da ötesinde tüketim, bireylerin veya grupların toplumsal kimliklerinin bir simgesi haline gelmiştir. Bu nedenle tüketim eğilimleri ya da alışkanlıkları toplumsal grupların ve bireylerin yaşam biçimini gösteren en önemli faktörlerden birisidir. Alan çalışması esnasında elde edilen verilere göre görüşülenlerin önemli bir kısmı (%53), aylık harcamaları içinde en fazla payı "gıda"ya ayırdıklarını belirtmişlerdir. Bunun ardından kira (%27) ve giyim (%6,3) harcamaları gelmektedir. Aylık harcamalar için gelirden ayrılan paylara, meslek grupları açısından bakıldığında anlamlı bir bağın varlığı ($p=0,000$) göze çarpmıştır. Gıda ve kira için ayrılan pay, meslek gruplarının tamamında ilk iki sırada yer almaktadır. Ancak nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %87,6'sının, en fazla payı gıda veya kira için ayırmış olması dikkati çekmektedir. Özellikle bu tür işlerde çalışanlar açısından böyle bir durumun ortaya çıkmasında, gelir yetersizliğinin etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aylık harcamalarla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise eğitim harcamalarıyla ilgili oranlardır. Zira eğitimin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam içerisinde önemli bir yeri vardır. Eğitim için ayrılan payı ilk sırada belirtenlerin, oran bakımında en düşük olduğu meslek grubu nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar iken (%1,9), en yüksek olduğu meslek grubu profesyonel meslek grubu mensuplarıdır (%12,5). Bu durumun yine gelir yetersizliğiyle ilişkili olabileceğini ifade etmek gerekir. Zira nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların gelirleri, ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeydedir. Diğer dikkat edilmesi gereken bir nokta ise sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar, tesis/makine operatörleri ve montajcılar arasında yer alan çalışanların hiçbirinin, birinci sırada belirtilen aylık harcamalar arasında eğlence, sağlık, haberleşme, ulaşım ve seyahate yer

vermemiş olmalarıdır. Bütün bu veriler dikkate alarak, birinci sırada belirtilen aylık harcamaların, meslek gruplarına göre farklılaştığını söyleyebiliriz.

İnsanlar, genel olarak sosyal ve ekonomik durumunu göz önüne alarak alışveriş yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle bireyler, sosyal ve ekonomik hayatlarını dikkate alarak, alışverişi nereden yapacaklarını ve bu süreçte harcamalarını ne şekilde yapacaklarını (nakit para, kredi kartı vb.) belirlerler. Alışverişi daha çok nereden yaptıkları sorulduğunda, görüşülenlerin %46,3'ü AVM, %28,3'ü çarşı, %22,6'sı semt pazarı ve %2,8'i de internet üzerinden şeklinde cevap vermişlerdir. Meslek gruplarına göre karşılaştırıldığında bu oranlar değişmektedir. Örneğin; ihtiyaçlarını Alış Veriş Merkezlerinden (AVM) karşılayanlar nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların ve sanatkârların yaklaşık olarak %25'iyken, profesyonel meslek mensuplarının %70,8'i, hizmet ve satış elemanlarının %64,1'i, operatörlerin %55'i ve büro hizmetlerinde çalışanların %54,4'ü AVM'den alışveriş yaptığını belirtmiştir. Çalışanların ait oldukları meslek gruplarına göre alışveriş yaptıkları yer karşılaştırıldığında, anlamlı bir ilişkinin ($p=0,000$) olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan alışveriş sürecinde kullanılan ödeme biçimi de meslek gruplarına göre farklılaşmaktadır. Görüşülenlerin genel toplamı üzerinden bakıldığında alışveriş harcamalarının ödemesini yaparken %62,4'ünün nakit para, %36,6'sının da kredi kartı kullandığı tespit edilmiştir. Mensup oldukları meslek grupları açısından yapılan karşılaştırmalı analiz sonucuna göre ise meslek grubu ile alışveriş yaparken kullanılan ödeme biçimi arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,000$) mevcuttur. Söz konusu karşılaştırmalı analize göre kredi kartı, yoğun olarak profesyonel meslek çalışanları (%33,3), büro hizmetlerinde çalışanlar (%18,3), hizmet ve satış elemanları (%18,3) tarafından kullanılmaktadır. Böyle bir sonucu dikkate alarak, alışverişte kullanılan ödeme türünde, gelir seviyesinin yanında eğitim seviyesinin de etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira geleneksel yollarla elde edilen mesleklerin üyeleri, genel olarak nakit parayı, formel bir eğitim gerektiren mesleklerin üyeleri ise modern dönem ödeme aracı olan kredi kartını kullanmaktadır. Bu ödeme türlerinin tercih edilmesinin çeşitli nedenleri olabilir ancak geleneksel meslek mensuplarının nispeten esnaf/zanaatkâr gibi kendi hesabına çalışanlarda yoğunluk göstermesi onların gelirlerinin günlük müşteri hareketlerine bağlı olmasıyla ilgilidir. Diğer meslek grubu mensuplarının çoğunun ücretli çalışanlardan olması ve kredi kartını ödeme aracı olarak tercih etmesi, her ay belirli bir tarihte belirli bir miktarın gelir olarak kendilerine ulaşacağını bilmenin verdiği güvenle de ilgilidir.

4.3.6 Serbest Zaman Etkinlikleri

Serbest ya da boş zaman etkinlikleri, bireylerin mesleki sorumluluklarını yerine getirdikten sonra gerçekleştirdikleri birçok faaliyeti kapsamaktadır. Kitap okuma, sportif aktivitelere katılma, sanat ve edebiyat etkinliklerini takip etme veya gerçekleştirme vb. bu faaliyetler arasında sayılabilir (Kaya: 2003: 93). Serbest zaman etkinlikleri, bireylerin yaşam biçimlerine ilişkin önemli göstergelerden birisidir. Bu nedenle alan çalışması esnasında çalışanlara, serbest zaman etkinliklerini tespit etmeye dönük sorular yöneltilmiştir. Serbest zamanı değerlendirme etkinlikleri arasında yer alan "TV seyretme", görüşülenlerin önemli bir kısmının (%52,6) ilk tercih ettiği etkinliktir. Bunu %9,1'lik oranla "kitap/gazete/dergi okumak", %7,5 ile "akraba/arkadaş ziyaret etmek" ve %6,9 ile "internet" ortamında vaktin değerlendirilmesi takip etmektedir. "Diğer" olarak (%5,7) belirtilen seçenekte ise özellikle kadınların belirtmiş olduğu serbest zaman etkinlikleri mevcuttur. Örneğin, bazı kadın çalışanlar, serbest zamanlarında ev işleriyle uğraştıklarını veya çocuklarıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Serbest zaman etkinlikleri meslek grupları açısından değerlendirildiğinde önemli farklılıklar görülmüştür. Örneğin; serbest zaman etkinliği olarak TV seyretmeyi belirtenlerin %38,2'sini nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar oluşturmaktadır. Farklı bir açıdan bakıldığında, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların önemli bir kısmı (%63,4) TV seyretmeyi birinci sıradaki etkinliği olarak belirtmiştir. Diğer taraftan kitap/gazete/dergi okuyanların %65,2'sini profesyonel meslek mensupları oluştururken, sanatkârların hiçbiri ilk tercihi olarak kitap/dergi/gazete okumayı belirtmemiştir. Akraba/arkadaş ziyaretini belirtenlerin %26,3'ü nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Bu durumu, söz konusu meslek grubunda yer alan çalışanların, geleneksel ilişkileri devam ettirme konusunda, diğer meslek gruplarından daha istekli olduğu

şeklinde yorumlayabiliriz. Ancak meslek sahipliğinin, bireyler açısından gelir, eğitim vb. niteliklerin de göstergesi olduğunu dikkate alarak, bunların oluşturduğu refah düzeyinin serbest zaman kullanma biçimlerini de etkilediğini dikkate almak gerekir. Dolayısıyla nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlarda, serbest zaman etkinliklerinin gelirden harcamayı gerektiren bir yanı olduğunu, bu nedenle gelir düzeyinin yetersizliğinden kaynaklanan mahrumiyetin olası dayanışma yollarını açığa tutma gerekliliğini hissettirdiğini ifade etmek de mümkündür. Sinemayı tercih edenler açısından baktığımızda da, yine önemli farklılıklar görülmektedir. Sinemayı birinci tercihi olarak belirtenlerin %57,1'ini profesyonel meslek mensupları oluşturmaktadır. Diğer taraftan nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar, sanatkârlar ve operatörlerin hiçbiri boş zamanı değerlendirme biçimi olarak sinemayı belirtmemiştir. Başka önemli bir farklılık ise boş zamanlarını “gelir getirici işlerde çalışarak” geçirdiklerini belirtenlerin büyük çoğunluğunun (%59,1) nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardan oluşmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan karşılaştırmalı analizde, çalışanların üyesi oldukları meslek grupları ile serbest zamanlarında gerçekleştirdikleri etkinlikler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ($p=0,000$) ortaya koymuştur.

İnsanların hoşlandığı ya da tercih ettiği müzik türleri, onların yaşam biçimi hakkında ipucu verdiği için görüşülen bireylerin hoşlandıkları müzik türleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İlk sırada belirtilen müzik türlerine bakıldığında görüşülenlerin %34,1'i Türk Halk müziğinden, %28,5'i Pop müzikten, %12'si Türk Sanat müziğinden, %11,2'si Arabesk müzikten, %3,3'ü Klasik Türk müziğinden, %3,1'i Rock/Metal müziğinden ve %2,2'si ise Türk Tasavvuf müziğinden hoşlandığı görülmektedir. Görüşülenlerin %3,7'si ise diğer seçeneğini belirtmiştir. Söz konusu seçeneği belirtenlerin büyük çoğunluğu herhangi bir müzik türünden hoşlanmadığını ifade etmiştir. Örnekleme oluşturan çalışanların meslek grupları ile ilk sırada belirttikleri müzik türleri karşılaştırıldığında önemli farklılıkların olduğu görülmüş ve anlamlı bir bağın olduğu ($p=0,000$) anlaşılmıştır. Örneğin; nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %39,8'i Türk Halk müziğinden hoşlanırken, hizmet ve satış elemanlarının %19,2'si söz konusu müzik türünden hoşlanmaktadır. Bu duruma operatörler ve montajcılar açısından bakıldığında, %40'ının Türk Halk müziğinden, %30'unun ise Türk Sanat müziğinden hoşlandığı görülmektedir. Diğer taraftan profesyonel meslek mensupları ve hizmet/satış elemanları da yoğun olarak Pop müzikten hoşlanmaktadır. Büro hizmetleri çalışanlarının %52,6'sı Türk Halk müziğinden, %21,1'i de Pop müzik türünden hoşlanmaktadır. Ayrıca Rock/Metal müzik türünü sevenlerin %43,8'inin nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardan oluşması da dikkati çeken başka bir veridir.

Boş zamanı değerlendirme etkinliği olarak kabul edilen kitap okuma alışkanlığı, alan çalışması sırasında tespit edilmeye çalışılan veriler arasındadır. Bunun için çalışanlara öncelikle “Kitap okumayı sever misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya çalışanların %59,8'i “evet”, %40,2'si ise “hayır” cevabını vermiştir. Görüşülenlerin meslek grupları ile kitap okumayı sevme durumları karşılaştırılmış ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000$) tespit edilmiştir. Buna göre kitap okumayı sevenlerin en yoğun olduğu meslek grubu, profesyonel meslek mensuplarıdır (%83,3). Bunu hizmet ve satış elemanları (%64,1) ve büro hizmetlerinde çalışanlar (%61,4) izlemektedir. En az yoğunluğun olduğu meslek grubu ise sanatkârlardır (%34,3). Kitap okumayı sevenlerin daha yoğun olduğu meslek gruplarının, formel bir eğitim süreci gerektiren meslek gruplarına mensup olduğu dikkati çekmektedir. Kitap okumayı sevme durumuna ek olarak, hangi tür kitapların daha çok tercih edildiği de çalışmamızda ele alınmıştır. “Hangi tür kitap okumayı seversiniz?” sorusuna kitap okumayı sevenlerin %51'i “roman türü”, %20,4'ü “dini türde”, %13,2'si “bilimsel/teknolojik türde”, %10,5'i “tarihi kitaplar” ve %1,6'sı ise “yemek kitabı” şeklinde cevap vermişlerdir. “Diğer” seçeneğini belirtenlerin oranı ise %3,3'tür. Bu seçenek içinde yer alan kitap türleri arasında “kişisel gelişim” kitapları özellikle dikkat çekmektedir.

Bireylerin sahip olduğu toplumsal ve mesleki konumlar ve yaşadıkları sosyal çevrenin özellikleri, okudukları kitapların türlerini etkilemektedir. Nitekim elde edilen veriler bu ifadeyi doğrulamıştır. Zira yapılan karşılaştırmalı analiz sonucu çalışanların okudukları kitap türleri ile üyesi oldukları meslek grupları arasında anlamlı bir ilişkinin ($p=0,000$) olduğu anlaşılmıştır. Örneğin, nitelik

gerektirmeyen işlerde çalışanların %54,7'si, tesis/makine operatörlerinin %71'i hizmet ve satış elemanlarını %62'si roman okumaktadır. Elde edilen verilere sanatkârlar açısından bakıldığında, %83,4'ünün roman veya dini içerikli kitap okuduğu görülmektedir. Diğer taraftan bilimsel/teknolojik türden kitap okuyanların %60'ı profesyonel meslek grubu çalışanlarından, %25'i ise büro hizmetlerinde çalışanlar ile hizmet ve satış elemanlarından oluşmaktadır. Bilimsel/teknolojik türden kitap okuyanların oldukça önemli bir kısmının profesyonel meslek gruplarından olması, söz konusu grupta yer alan bireylerin mesleki gereklilikleriyle ilişkili olabileceğini ifade etmek gerekir. Son olarak tarihi kitap okuyanların yarısı nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar ile hizmet ve satış elemanlarından oluşmaktadır.

Kitle iletişim araçları haber verme, bilgilendirme, eğitim gibi çok farklı işlevleri olan (televizyon, dergi, gazete, vb.) araçların geneline verilen isimdir. Özellikle bireylerin sosyalleşme süreçlerinde etkili olan kitle iletişim araçları, bireyleri ya da grupları yönlendirebilme gibi toplumsal bir güce sahiptir (Tuna Uysal, 2008: 46-47). Söz konusu araçlar arasında önemli bir yere sahip olan televizyon, en etkin görsel basın araçlarından biridir. Göze ve kulağa, görüntü ve ses ile aynı anda hitap edebilen televizyon, insanların bilgi edinme, eğlenme gibi serbest zamanlarını değerlendirme gereksinimlerini büyük ölçüde karşılayan bir araçtır. Bu nedenle televizyon, insanların en fazla ilgi gösterdikleri kitle iletişim araçlarından biridir. Elde edilen verilere göre örnekleme oluşturan çalışanların %51,6'sı düzenli olarak TV izlerken, %48,4'ü ise düzenli olarak izleyememekte ya da izlememektedir. Görüşülenlerin TV izleme durumu ile mensup oldukları meslek grupları karşılaştırıldığında, anlamlı bir bağın olduğu ($p=0,000$) görülmüştür. Söz konusu karşılaştırmalı analizin sonucu ile düzenli TV izlemenin en yoğun olduğu meslek grubunun, tesis/makine operatörleri ve montajcılar (%85) olduğu anlaşılmıştır. Bunu nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar (%63,4) ve sanatkârlar (%60) izlemektedir. Büro hizmetlerinde çalışanlar (%36,8), hizmet ve satış elemanları (%39,7) ile profesyonel meslek mensupları (%43,8) ise düzenli TV izleme oranlarının daha düşük olduğu gruplardır. Burada dikkat çeken durum, özellikle eğitim seviyesi yüksek olan meslek gruplarının, düzenli TV izleme oranlarının daha düşük olduğudur. Farklı bir bakış açısıyla ifade etmek gerekirse, geleneksel yollarla elde edilen meslek üyelerinin, düzenli TV izleme oranlarının oldukça yüksek olması dikkat çekmektedir.

Kitle iletişim araçları arasında yer alan gazete, en önemli yazılı basın araçlarından biridir. Tek duyuya yönelik bir içeriğe sahip olan gazete, toplumun bilgilendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Elde edilen verilere göre görüşülenlerin %52,4'ünün gazete okuma alışkanlığı yoktur. Diğer taraftan görüşülenlerin %41,3'ü gazeteleri internetten takip ederken, %6,3'ü günlük gazete satın almaktadır. Kaya tarafından 2003 yılında yapılan araştırmanın verilerine göre gazete okuyanların oranı %36'dır (2003: 102). Bu duruma göre gazete okuma alışkanlığının, belli ölçülerde de olsa oran bakımından arttığını ancak fiziki olarak gazete alıp okumanın ise oldukça düştüğünü ya da düşmekte olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bireylerin yer aldığı meslek grupları ile gazete okuma alışkanlıkları karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000$) anlaşılmıştır. Elde edilen verilere göre gazete okuma alışkanlığı olmayanların en yoğun olduğu meslek grubu, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardır (%72,7). Gazete okuma alışkanlığı olmayanların en düşük olduğu meslek grubu ise profesyonel mesleklerin yer aldığı gruptur (31,3) ki, burada da gazete okumama oranı grubun yaklaşık üçte birine tekabül etmektedir. Öte yandan tersinden bakıldığında da bu grubun en çok gazete okuma alışkanlığı olan grup olduğudur (%68,7). Söz konusu durumla ilgili verileri dikkate alarak, eğitim yoluyla dâhil olunabilen meslek gruplarının, gazete okuma alışkanlığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer taraftan internetten takip edenler ile gazete satın alanlara, meslek grupları açısından bakıldığında da bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; günlük gazete aldığını belirtenlerin %28,1'i profesyonel meslek çalışanı, %15,6'sı ise teknisyen/tekniker veya yardımcı profesyonel meslek çalışanıdır. Üçüncü en yoğun olan grup ise sanatkârlardır. Ancak sanatkârların %71,4'ünün gazete okuma alışkanlığı yoktur.

Modern dünyada internet ve dolayısıyla sosyal medya, son derece etkin bir şekilde kullanılan kitle iletişim ağıdır. İnternet ve sosyal medya aracılığıyla herhangi bir bilgi, bütün dünyaya aynı anda

servis edilebilmektedir. Başka bir ifadeyle insanlar internet ve sosyal medya aracılığıyla, çok kısa sürede birçok bilgiye ulaşabilmekte, birçok insanla iletişim kurabilmektedir. Bu nedenle internet ve sosyal medya, insanların toplumsal ve bireysel yaşamını biçimlendirmede oldukça etkin bir araçtır. Örnekleme yer alan çalışanların %63,6'sının evinde internet bağlantısı varken, %36,4'ünde yoktur. Araştırma sürecinde elde edilen bulgulara göre sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar hariç, örnekleme yer alan diğer meslek gruplarındaki çalışanların en az yarısının evinde internet bağlantısı mevcuttur. Bu bilgiye ek olarak profesyonel meslek mensupları (%79,2) ve büro hizmetlerinde çalışanlar (%77,2), evlerinde internet bağlantısının en yoğun olduğu iki meslek grubudur. Ayrıca evinde internet bağlantısı bulunan bireylerin, kullanım amacı da araştırma sürecinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre evinde internet bağlantısı bulunanların %27,6'sı boş vaktini geçirmek, %22,6'sı çocuklarının ödevlerini araştırmak, %14,6'sı işlerini takip etmek, %11,5'i haberlere bakmak, %7,4'ü güncel konuları takip etmek, %6,3'ü sosyal medyayı takip etmek ve %1,6'sı da oyun oynamak için kullanmaktadır.

İnternetin kullanım amacına yönelik elde edilen bulgular ile çalışanların meslek grupları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın sonuçlarına göre evlerindeki internet bağlantısını daha çok işiyle ilgili kullananların en yoğun olduğu grup, profesyonel meslek mensuplarıdır (%63,8). Diğer taraftan boş vaktini geçirmek için kullananların en yoğun olduğu grup ise nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardır (%33,7). Oyun oynamak ve sosyal medyayı takip etmek için kullananların, özellikle yardımcı profesyonel meslek mensupları ile hizmet ve satış elemanları arasında daha fazla görülmesi dikkati çekmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında, diğer meslek gruplarına göre özellikle hizmet ve satış elemanlarının yaş bakımından genç olmasının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim genç nüfusun sosyal medyayı daha fazla kullandığı ve internet oyunları için daha fazla zaman ayırdığı bilinen bir gerçektir. Haberleri takip etmek için kullananlar açısından bakıldığında, özellikle profesyonel meslek mensuplarının (%29,7), büro hizmetlerinde çalışanlar ile hizmet ve satış elemanlarının (%21,6) daha yoğun olduğu görülmüştür. Sonuç olarak elde edilen bulgular bize, internetin kullanım amacının meslek gruplarına göre farklılaştığını ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ($p=0,000$) göstermiştir.

Günümüz modern toplumlarında sosyal medya kullanımı her an artmaktadır. İnsanlar, sosyal medya üzerinden adeta yeni bir toplumsal kimlik oluşturmakta veya var olan sosyal kimliklerini güçlendirmektedirler. Araştırma verilerine göre örnekleme oluşturan bireylerin %76,6'sının bir ya da birden fazla sosyal paylaşım sitesine üyeliği bulunmakta, %23,4'ü ise herhangi bir sosyal paylaşım sitesine üye değildir. Sosyal paylaşım siteleri arasında en yaygın kullanılanı Facebook'tur. Sadece Facebook üyesi olanların oranı %32,3 olmakla birlikte, toplamda Facebook üyesi olanların oranı %70,7'dir. Bunun ardından Google (%8,9), Instagram (%7,7) ve Twitter (%4) gelmektedir. Görüşülenlerin üyesi oldukları meslek grupları ile herhangi bir sosyal paylaşım sitesine üye olup olmama durumlarına birlikte bakıldığında, anlamlı ($p=0,000$) farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; herhangi bir sosyal paylaşım sitesine üye olmayanların en yüksek olduğu meslek grubu %65,7'lik oranla sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlardır. Bunu tesis/makine operatörleri ve montajcılar (%35) ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar (26,7) izlemektedir. Diğer taraftan en fazla üyeliğin olduğu meslek grubu ise %88,5'lik oranla hizmet ve satış elemanlarıdır. Bu duruma dünyanın en önemli paylaşım sitelerinden olan "Google" açısından bakıldığında, en fazla üyeliğin profesyonel meslek mensuplarından olduğu görülmüştür. Ayrıca sanatkârlar ve operatörler arasında "Twitter", Instagram ve "Google" sitelerine üye olan bir kişinin dahi bulunmaması dikkat çekmektedir. Sanatkârların üçte ikisinden fazlasının herhangi bir sosyal paylaşım sitesine üye olmaması veya "Twitter", Instagram ve "Google" sitelerine üye olan bir kişinin dahi bulunmaması, medya okur-yazarlığı alışkanlıkları kazanmaya uygun eğitim ve toplumsallaşma imkânlarına sahip olmamaları olduğu kadar, iş yaşamlarıyla da bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Zira söz konusu meslek grubunda yer alan bireyler, profesyonel meslek grubuna mensup bireylerin önemli bir kısmının aksine, bahsi geçen sosyal paylaşım sitelerine ihtiyaç duymadan çalışma yaşamlarını sürdürebilirler. Ancak böyle bir durumun ortaya çıkmasında eğitim ve yaş faktörünün etkisini göz ardı etmemek gerekir. Zira eğitim seviyesi yüksek meslek gruplarında yer alan bireylerin Twitter ve

Google gibi sosyal paylaşım sitelerini daha fazla kullandıkları bilinmektedir. Öte yandan sanatkârların üçte birinden fazlasının 40 ve üzeri yaş aralıklarında yer aldığı ve genç olarak ifade edebileceğimiz kesimin sosyal paylaşım sitelerini daha fazla kullandığı dikkate alındığında, yaş faktörünün de etkisi ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yaşamda bireyler, iş dışı yaşamlarını ya da çalışma zamanı dışında kalan vakitlerini çeşitli şekillerde değerlendirmektedir. Serbest veya iş dışı zamanı değerlendirme biçimleri arasında tatil yapma alışkanlıkları da bulunmaktadır. Söz konusu alışkanlığın biçimlenmesinde birçok faktör etkilidir. Bu faktörlerin en önemlilerinden birisi de yaşam tarzıdır. Araştırma sürecinde elde edilen verilere göre görüşülenlerin %41,3'ü her yıl düzenli olarak tatil yapmakta, %58,7'si ise düzenli olarak yapamamaktadır. Kaya tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile karşılaştırıldığında, Isparta'da düzenli olarak tatil yapanların oranında artış olduğu görülmektedir. Zira Kaya'nın yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre düzenli bir şekilde tatil yapanların oranı %23,8 iken, yapamayanların oranı ise %76'dır (2003: 126). Görüşülenlerin meslek grupları ile düzenli olarak her yıl tatil yapma durumları arasında yapılan karşılaştırmada, anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000$) ortaya çıkmıştır. Elde edilen verilere göre tatil yapma yüzdesi en yüksek olan meslek grubu, tesis/makine operatörleri ve montajcılardır. Bunu %63,5'lik oranıyla profesyonel meslek mensupları ve %49,1'lik oranla da büro hizmetlerinde çalışanlar takip etmektedir. Düzenli bir şekilde tatil yapamayanların en yüksek olduğu meslek grubu ise %75,2'lik oranıyla nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardır. Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların düzenli bir şekilde tatil yapma oranının bu derece düşük olmasında, yaşam tarzının etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte bu grupta gelir düzeyi düşüklüğünün oldukça önemli bir etkisinin olduğunu da belirtmeliyiz. Nitekim alan çalışması sırasında ekonomik durumlarının, tatil yapmalarına imkân vermediğini belirtenler en çok bu gruptaki bireylerden olmuştur.

Alan çalışması sürecinde düzenli olarak tatil yapan çalışanlara, tatil yapma biçimleri de sorulmuştur. Bunun sonucunda elde edilen verilere göre tatil yapan çalışanların ilk tercihleri arasında yoğun olarak "sahil bölgelerine gitmek" (%33,2), "evde dinlenmek" (%28,6), "akrabaları ziyaret etmek" (%11,4), "tatil köylerine gitmek" (%10,9), "yazlığa gitmek" (%6,8) ve "yaylaya gitmek" (%6,8) seçenekleri, görülmektedir. En az belirtilenler ise "kayak merkezlerine giderek" ve "yurt dışına giderek" seçenekleridir. Görüşülenlerin meslek grupları ile ilk tercih ettikleri tatil yapma biçimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000$) elde edilen verilerden anlaşılmaktadır. Tatil yapma biçimini 'evde dinlenirim' şeklinde belirtenlerin büyük çoğunluğu (%49,2), nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar ve sanatkârlardan oluşması, söz konusu durumla ilgili elde edilen veriler arasında en fazla dikkati çeken noktalardan birisidir. Bu veriye ek olarak, düzenli bir şekilde tatil yapan nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %56,1'i gibi önemli bir oranının, tatil yapma biçimini "evde dinlenirim" biçiminde belirtmesi de son derece önemlidir. Özellikle maddi imkânlarının kısıtlı olması, bu durumun temel etkenlerinden biridir. Ayrıca söz konusu tatil yapma şeklinin yoğun olmasında, geleneksel kültürün de etkili olduğunu söyleyebiliriz. Diğer meslek gruplarında ise "evde dinlenirim" diyenlerin oranı, genel olarak %10 ile %30 arasında değişmektedir. Tatil yapma biçimiyle ilgili olarak diğer önemli bir sonuç ise "akrabalarımı ziyaret ederek" seçeneğini belirtenler açısından bakıldığında görülmektedir. Zira buradaki verilere göre bu şekilde tatil yapanların %36'sı profesyonel meslek grubunda bulunmaktadır. Bu durum profesyonel meslek mensuplarında da geleneksel tatil yapma anlayışının devam ettiğinin açık bir göstergesidir.

Toplumsal kategorilerin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamlarını dolayısıyla yaşam tarzlarını yansıtan temel etkinliklerden biri de sporla ilgili etkinliklerdir. Araştırma sürecinde örneklelimizi oluşturan çeşitli meslek mensuplarının spor yapma alışkanlıklarını tespit etmeye yönelik sorular sorulmuştur. "Düzenli olarak spor yapma alışkanlığınız var mıdır?" sorusuna görüşülenlerin %24,6'sı "evet", %75,4'ü ise "hayır" cevabını vermiştir. Elde edilen verilere göre görüşülenlerin meslek grupları ile düzenli bir şekilde spor yapma alışkanlıkları arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,616$) yoktur. Diğer taraftan düzenli olarak spor yapma alışkanlığı olan görüşülenlerin %60,3'ünün haftada bir ya da birkaç gün spor yaptığı, %27,2'sinin her gün spor yaptığı ve %12,5'inin ise ayda bir ya da birkaç

gün spor yaptığı görülmektedir. Yine görüşülenlerin meslek grupları ile spor yapma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,649$) yoktur. Elde edilen verilere göre spor yapma alışkanlığı olanların %35,5'i futbol, %28,3'ü koşu, %8'i dövüş sporları, %5,8'i yüzme/dalma, %4,3'ü basketbol, %2,9'u masa tenisi ve %0,7'si ise güreş sporu yapmaktadır. "Diğer" seçeneğini belirtenlerin oranı ise %14,5'tir. Bu seçenek içinde özellikle "yürüyüş"ün payı büyüktür. Yapılan spor türü ile görüşülen bireylerin meslek grupları arasında da anlamlı bir ilişki ($p=0,936$) yoktur. Ancak bazı spor türleriyle (özellikle basketbol, masa tenisi ve yüzme/dalma gibi) meşgul olanların, daha yoğun olarak profesyonel meslek mensuplarından olması dikkat çekmektedir.

"Çevrenizdeki insanlarla yakın ilişki kurarken onların en çok hangi özelliğine dikkat edersiniz?" sorusuna örnekleme oluşturan çalışanların %78,3'ü "dürüst olmasına", %7,7'si "kendisiyle aynı dini mezhepten olmasına", %7,5'i "problemlerine çözüm üretecek insanlar olmasına", %2'si kendisiyle aynı siyasi görüşten olmasına ve %1,6'sı ise "varlıklı olmalarına" dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. "Diğer" seçeneğini belirtenlerin oranı ise %3'tür. Bu seçeneği belirtenlerin bir kısmı "herkesi olduğu gibi kabul ederim" cevabını vermiştir. Örnekleme oluşturan bireylerin çevreleriyle ilişki kurarken nelere dikkat ettikleri ile meslek grupları arasında yapılan karşılaştırmaya göre bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,008$) vardır. Bu soruyla ilgili özellikle dikkat çeken bazı veriler de bulunmaktadır. Örneğin; aynı dini mezhepten olmaya dikkat edenlerin %66,7'si nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardan, %10,3'ü ise sanatkârlardan oluşmaktadır. Aynı siyasi görüşten olmaya dikkat edenlerin en yoğun olduğu meslek grubu, yine nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlardır. Diğer dikkati çeken durum ise tesis/makine operatörleri ve montajcılarının hemen tamamının çevreleriyle ilişkilerinde insanların dürüst olmalarına dikkat ettiklerini belirtmeleridir.

Daha önce de ifade edildiği gibi bireyler, toplumsal yaşam içinde çeşitli kıstasları dikkate alarak kendilerini bazı sosyal sınıflar içinde konumlandırırlar. Bu kıstaslar arasında yaşam tarzı da bulunmaktadır. "Yaşam tarzınıza göre kendinizi hangi sosyal sınıfa mensup hissediyorsunuz?" sorusuna görüşülenlerin %19,1'i alt sınıf, %72,6'sı orta sınıf ve %8,3'ü ise üst sınıf cevabını vermiştir. Özkul ve Kaya'nın yaptığı çalışmalarda da kendisini orta sınıfta kabul edenlerin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Özkul'un çalışmasında elde edilen verilere göre %18,4'ü alt sınıf, %78,3'ü orta sınıf ve %3'ü de üst sınıftır (2002: 260). Kaya'nın araştırmasında ise alt sınıf %9,2, orta sınıf %89,1 ve üst sınıf ise %1,7'dir (2003: 89). Görüşülenlerin meslek grupları ile yaşam tarzlarına göre kendilerini hissettikleri sosyal sınıflar karşılaştırıldığında anlamlı bir bağın olduğu ($p=0,000$) görülmüştür. Bütün meslek gruplarında kendisini orta sınıfa mensup hissedenler oldukça fazladır. Ancak, oranlara dikkat edildiğinde önemli farklar göze çarpmaktadır. Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %58,4'ü, sanatkârların %74,3'ü, hizmet ve satış elemanlarının %76,9'u, teknisyen/tekniker ve yardımcı profesyonel meslek mensuplarının %77'si, profesyonel meslek mensuplarının %79,2'si, operatör ve montajcılarının %80'i ve büro hizmetlerinde çalışanların %87,7'si kendisini orta sınıf mensubu olarak hissetmektedir. Alt sınıfta hissedenler açısından bakıldığında, en yüksek oran nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlarda görülmektedir. Üst bir sınıftan olduğunu hissedenlerin en yoğun olduğu meslek grubu ise profesyonel meslek mensuplarıdır. Bütün bu durumlar dikkate alındığında çalışanların hissettikleri sosyal sınıflar üzerinde eğitim ve gelir farklılıklarının etkili olduğunu söylenebilir. Zira eğitim seviyesi ve aylık geliri yüksek olan meslek gruplarının, orta sınıf ve üst sınıf seçeneklerini daha fazla belirttikleri görülmektedir. Ancak sosyal sınıf mensubiyetini yorumlarken bireylerin başkalarına göre kendi göreceli farklılıklarını dikkate aldıklarını, dolayısıyla bu farklılıkların sadece eğitim ve gelir düzeyi farklılıklarından ileri gelmediğini ya da bilinçli bir sınıf anlayışına sahip olmakla ilgili olmadığını ve genellikle "benden daha kötüsü var" karşılaştırması ve anlayışıyla ilgili olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla bireylerin kendilerini başkalarıyla karşılaştırırken genel yaşam tarzı karşılaştırması yaparak ait oldukları sınıfı belirttiklerini düşünmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Daha önce de değinildiği gibi bireylerin içinde buldukları sosyal ve ekonomik şartlar, yaşamlarını biçimlendirir. Bu yaşam biçimi, çeşitli faktörlerin etkisiyle sürekli olarak değişir. Örneğin; özellikle gelenekselden moderne geçiş sürecinde olan toplumlarda bireylerin içinde buldukları yaşam

tarzıyla kendilerini yetiştiren ailelerinin yaşam tarzları genel olarak birbirinden farklıdır. Zira daha evvel de değinildiği gibi zaman içinde ortaya çıkan bazı faktörlerin etkisiyle değişimler yaşanmaktadır. Bu faktörlerden en etkili olanlarından birisi de meslektir. Zira, “geçiş toplumlarında” görülen en yaygın dikey mobilite türü kuşaklararası mesleki hareketlilikten kaynaklanan türdür (Caplow, 1964: 59-60). Genellikle önceki kuşak tarımsal yapılarda ve çok yaygın olarak zirai faaliyet ya da hayvancılık gibi işlerle meşgul iken yeni kuşaklar daha çok belirli bir düzeyde formel eğitim gerektiren hizmet ve endüstriyel üretim odaklı “kentsel” meslekleri edinmektedirler. Meslekleri yoluyla bireyler mesleki ilişkilerle ilgili olduğu kadar kentsel ilişkilere yönelik olarak da yeniden toplumsallaşma fırsatı bularak, yaşam tarzları açısından bir önceki kuşağa göre farklılaşmaktadırlar. Dolayısıyla meslek ya da iş, bireylerin yaşamlarına yön veren, yaşam tarzlarını şekillendiren bir faktördür. Araştırmamızda görüşülenlere “Sizi yetiştiren ailenizin hayat tarzıyla şimdiki hayat tarzınız arasındaki fark nedir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya cevap olarak örnekleme oluşturan çalışanların %6,5’i “hiçbir farklılık yok”, %36’sı “önemli bir fark yok”, %29,7’si “bazı farklılıklar var”, %17,1’i “büyük oranda farklı” ve %9,1’i ise “tamamen farklı” şeklinde cevap vermiştir. Görüşülenlerin meslek gruplarına göre şimdiki hayat tarzı ile kendilerini yetiştiren ailelerinin hayat tarzı arasındaki farkla ilgili düşünceleri karşılaştırıldığında anlamı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000$) gözlemlenmiştir. Elde edilen verilere göre nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %37,9’u şimdiki hayat tarzları ile kendilerini yetiştiren ailelerinin hayat tarzları arasında önemli bir farkın olmadığı, %35,4’ü ise bazı farklılıkların olduğu düşüncesine sahiptir. Sanatkarların %45,7’sine göre önemli bir farklılık yokken, %20’sine göre tamamen farklıdır. Profesyonel meslek mensuplarının %34,4’ü büyük oranda farklı olduğunu düşünürken, %27,1’i de önemli bir farklılığın olmadığı kanaatinde. Bu verilere göre eğitim yoluyla elde edilmiş meslek gruplarına mensup olan bireylerin, yetiştikleri aile ortamının yaşam tarzı ile şimdiki yaşam tarzları arasındaki farkın önemli olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Diğer taraftan geleneksel yollarla elde edilen mesleklere mensup olanlar ise önemli bir farkın olmadığı düşüncesine sahiplerdir.

5 Sonuç ve Değerlendirme

Yukarıda gerek literatür çalışmasında gerekse ampirik bulgularda görüldüğü gibi yaşam tarzıyla bağlantılı olan birçok toplumsal unsur bulunmaktadır. Modern toplumlarda medeni, siyasi ve sosyal hakların gelişmesi, bireylerin ekonomik özgürlükleri ve birey ihtiyaçlarını önceleyen çeşitli kurumsallaşmalar geleneksel toplumlarda görülen homojen yapıları farklılaştırmıştır. Bu nedenle toplumların analizinde özellikle içeriği birey tercihleriyle anlam kazanan toplumsal kategoriler gittikçe daha da yaygınlaşan toplumsal analiz birimleri haline gelmektedir. Çeşitli çıkar grupları veya meslek gruplarının da içinde bulunduğu baskı grupları bu kategorilerin bir kısmını oluşturmaktadır. Yaşam tarzı da günümüzde gittikçe farklılaşan toplumsal ilişkiler ve birliktelikler açısından bağımlı bir değişken olduğu kadar, toplumsal ilişkilerdeki farklılıkların nedenlerini yansıtan ve toplum içindeki çeşitli grupların oluşumlarını, birbirlerine göre farklılıklarını ve benzerliklerini karşılaştırmada kullanılabilir bağımsız bir değişkendir. Bu çalışmada toplumsal bir olgu olan yaşam tarzının “hem bağımlı hem de bağımsız bir değişken” olma özelliği, bir yandan literatürde yer alan bilgilere göre değerlendirilmiş diğer yandan da alan çalışmasından elde edilen veriler üzerinden yapılan analizlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Alan verileri dikkate alınarak, öncelikle bireylerin sahip oldukları meslekleri edinmelerinde rol oynayan faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan bireyler doğdukları yer, yetiştikleri aile ortamları, eğitim düzeyleri gibi değişkenler açısından, hem ileride meslek seçimine yol açabilecek koşulların hem de ilk toplumsallaşma koşullarında sahip oldukları yaşam tarzının belirlenmesi amacıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca bireylerin üyesi oldukları mesleklerin, yaşam tarzlarını belirlemedeki konumu araştırılmıştır. Alan araştırması verilerinin gösterdiği sonuçlara göre özellikle uzun eğitim süreçleriyle elde edilen modern mesleklere mensup bireylerde mesleğin gerektirdiği koşulların, bireylerin yaşam tarzlarını belirlediği ve şekillendirdiği ve hatta ilk toplumsallaşma süreçlerini geçirdikleri ailelerine göre tamamen farklılaşabildikleri görülmüştür.

Araştırma sürecinde elde edilen bulguları dikkate alarak temel varsayımlarımızın doğrulanıp doğrulanmadığına baktığımızda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmanın birinci temel varsayımı şu şekildedir:

I. Bireylerin meslekleri, toplumsallaşma sürecini içinde yaşadıkları çevre koşullarının bir fonksiyonudur.

Araştırmanın birinci temel varsayımını yukarıda ifade edilen sonuçlara göre değerlendirdiğimizde şunları ifade edebiliriz; özellikle çalışanların doğum yerleri, anne-baba meslekleri, anne-baba eğitim seviyeleri ve yetiştikleri aile ortamlarıyla ilgili veriler, sahip oldukları mesleklerinin, genel olarak toplumsallaşma sürecini yaşadıkları çevre koşullarının bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bireylerin içine doğduğu sosyal çevre özelliklerinin, meslek tercihleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca bireylerin mesleki tercihlerinde, cinsiyetin de etkisi bulunmaktadır. Zira toplumların ya da grupların bireylere yükledikleri sosyal ve kültürel kodlar, mesleklerin de cinsiyetlere göre değişmesi gerektiği yönündedir. Bu nedenle bireylerin cinsiyetlerine yönelik sosyalleşme özellikleri, mesleki tercihlerinde etkili olmaktadır.

Görüşülenlerin şimdiki hayat tarzı ile kendilerini yetiştiren ailelerinin hayat tarzı arasındaki farkla ilgili düşüncelerini karşılaştıran veriler bireylerin, eğitim ve gelir bakımından aldıkları mesafenin, ilk toplumsallaştığı çevrenin, sürdürdükleri mevcut yaşam tarzları üzerindeki etkilerini zayıflattığını göstermektedir. Nitekim araştırma verileri değerlendirilirken eğitim ve gelirin, yaşam tarzı unsurları üzerindeki etkisine sık sık değinilmiştir. Bütün bu verilerden hareketle birinci temel varsayımımızın ve bununla bağlantılı alt varsayımlarımızın doğrulandığını söyleyebiliriz.

Araştırmanın ikinci temel varsayımı ise şu şekildedir:

II. Sahip olunan mesleğin gereklilikleri ve mesleki çevreyi oluşturan aktörlerin ve örgütsel yapılanmaların toplumsal özellikleri yaşam tarzı üzerinde belirleyicidir.

Çalışanların meslek gruplarına göre boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, oturdukları konutların türü, kitle iletişim araçlarından yararlanma durumları ve bunları değerlendirme biçimleri, tüketim eğilimleri, alışveriş alışkanlıkları, tatil yapma durumları ve tatili değerlendirme biçimleriyle ilgili veriler, sahip olunan mesleklerin ya da içinde bulunan meslek gruplarının toplumsal özelliklerinin, yaşam tarzı üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Toplum içinde özellikle profesyonel meslek (doktor, akademisyen, öğretmen, mühendis gibi) mensupları, mesleki statülerinin gerektirdiği rol beklentileri nedeniyle, diğer meslek grupları üyelerine göre mesleki saygınlıkları daha fazladır. Bu ise profesyonel meslek mensuplarının yaşam tarzlarını etkilemektedir. Nitekim çalışanların meslek gruplarına göre boş zamanlarını değerlendirme biçimleri (kitap okuma, sinemaya gitme, müzik dinleme), tatil alışkanlıkları, kitle iletişim araçlarından yararlanma durumları ve bunları değerlendirme biçimleri, tüketim eğilimleri, alışveriş alışkanlıkları ile ilgili verilere bakıldığında, profesyonel meslek mensuplarının diğer meslek gruplarına göre farklılaştıkları görülmektedir. Ayrıca eğitim yoluyla elde edilmiş meslek mensuplarının (profesyonel meslek mensupları, yardımcı profesyonel meslek mensupları ve büro hizmetlerinde çalışanlar ve hizmet/satış elemanları) yaşam tarzı farklılıklarının, geleneksel ya da belli bir eğitim seviyesi gerektirmeyen meslek üyelerinin yaşam tarzı farklılıklarına göre daha fazla olduğu, yukarıda belirtilen yaşam tarzı unsurları ile meslek grupları arasında yapılan karşılaştırmalardan anlaşılmıştır. Bu durumu farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse; geleneksel mesleklere sahip birey ya da gruplar arasındaki yaşam tarzı farklılıkları, modern meslek üyeleri arasındaki yaşam tarzı farklılıklarına göre daha az belirgindir. Zira eğitim yoluyla elde edilen ve kariyer seçenekleri daha fazla olan profesyonel meslek üyelerinin yaşam tarzı, yine eğitim yoluyla elde edilen diğer meslek üyelerinin yaşam tarzlarına göre (yardımcı profesyonel meslek mensupları, büro hizmetlerinde çalışanlar ve hizmet/satış elemanları) daha farklı olduğu görülmüştür.

Görüşülenlerin şimdiki hayat tarzı ile kendilerini yetiştiren ailelerinin hayat tarzı arasındaki farkla ilgili düşüncelere, bireylerin üyesi oldukları meslek gruplarına göre bakıldığında, eğitim yoluyla elde

edilen meslek gruplarının yaşam tarzı ile ebeveynlerinin yaşam tarzı arasındaki farklılık, geleneksel meslek üyeleri ile ebeveynlerinin yaşam tarzı arasındaki farklılığa göre daha fazla olduğu görülmektedir. Geleneksel meslek üyeleri boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, kitle iletişim araçlarından yararlanma durumları, tüketim eğilimleri, alışveriş alışkanlıkları ve tatil yapma biçimleri açısından hem geleneksel hem de modern yaşam tarzı özelliklerini birlikte yansıtmaktadır.

Araştırma verilerine göre sahip olunan meslek ya da mesleğin gereklilikleri, bireylerin yaşam tarzı üzerinde etkili olmakla birlikte toplumsal çevrelerini de belirlemektedir. Ayrıca bireylerin mensubu olduğu meslek grupları, aile yapılarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu değerlendirmelere göre genel çerçevede ikinci temel varsayımımızın ve bununla bağlantılı alt varsayımlarımızın da doğrulandığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak bireylerin mesleklerini tercih etme ve elde etme konusunda, yetiştikleri toplumsal çevre ya da meslek sahibi olmadan önceki toplumsallaşma koşullarının kuvvetli bir etkisi bulunmaktadır. Diğer taraftan bireylerin sahip olduğu meslekler, meslek üyesi olduktan sonraki yaşamını da biçimlendirmektedir. Başka bir ifadeyle bireylerin üyesi olduğu meslekler ya da meslek grupları, yaşam tarzlarını belirleyerek ya da etkileyerek yaşam tarzlarının bir göstergesi haline gelmektedirler.

Kaynakça

- Ata, B. (Ed.) (2008). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. Pegem Akademi Yayıncılık:Ankara.
- Assael, H. (1995). Consumer Behavior and Marketing Action, Ohio, South-Western College Publishing.
- Aydemir, L. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Belirleyen Faktörlere Yönelik Bir İnceleme, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(5), s. 713-723.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, s. 231-260.
- Bal, H. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri-Nicel Araştırma Yöntemi, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Berger, P. L., ve Luckmann, T. (2018). Gerçekliğin Sosyal İnşası, Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi. Vefa Saygın Öğütle, (ÇEV.). Ankara: Atıf Yayınları.
- Beşirli, H. (2013). Toplumsallaşma, Sosyolojiye Giriş kitabı içinde. İ. Çapcıoğlu ve H. Beşirli (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Blau, P. M., Gustad, J. W., Jessor, R., Parnes, H. S., & Wilcock, R. C. (1956). Occupational choice: A conceptual framework, ILR Review, 9(4), s. 531-54.
- Bocock, R. (2005). Tüketim, İ. Kutluk (Çev.). Ankara: Dost Kitapevi.
- Bozkurt, V. (2012). Endüstriyel & Post-Endüstriyel Dönüşüm (2. Bs). Bursa: Ekin Yayın.
- Caplow, T. (1964). The Sociology of Work, New-York: McGraw-Hill Book Company.
- Chaney, D. (1999). Yaşam Tarzları, İ. Kutluk (Çev.), Ankara: Dost Kitapevi.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1997). Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ankara: Vadi Yayınları.
- Eke, B. (1980). Yaşam Tarzı ve Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 18, s. 93-114

- Ensari, M. Ş., & Alay, H. K. (2017). Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama, *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), s. 409-422.
- Erdoğan, İ. ve Meşeci, F. (2004). Lise Öğretmenleri ile Lise Öğrencilerinin Yaşam Tarzları Arasındaki Farklılıklar, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, s. 237-251.
- Erdoğan, N. (2003). *Kariyer Geliştirme Kuram ve Uygulama*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Mehmet Küçük (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Featherstone, M. (2002). *Consumer Culture & Postmodernism*, London: Sage Publications.
- Grint, K. (1998). *Çalışma Sosyolojisi, Veysel Bozkurt (Çev.)*, İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Güzel, S. ve Arıkan, G. (2005). Temel İş-Güç Değişiminin Yaşam Tarzı Üzerindeki Etkileri: Afyon-Sandıklı Örneği, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 31, s. 55-78.
- Hall, H. R. (1994) *Sociology of Work*, California: Pine Forge Press.
- Hughes, E. C. (2000). *Meslekler, Meslekler Sosyolojisi kitabı içinde*, Zafer Cirhinlioğlu (Ed.), İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- İlhan, S. (2004). Bazı Temel İşlevleri ve Artan Önemi Açısından Meslek, *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 3(1), s. 132-137.
- İyem, C. ve Erol, E., (2013). Mesleki Yönelimlerde Bireylerin Kişilik ve Demografik Özelliklerinin Rolü; *Sakarya Üniversitesi İşletme Bölümü Örneği*, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), s. 137-146.
- Joas, H., (2013). *Sembolik Etkileşimcilik. Günümüzde Sosyal Teori*, A.Giddens, J.Turner (Ed.). Ümit Tatlıcan, (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Kahraman, A. B. (2010). Lisansüstü Eğitim Yapmak Amacıyla Başka Bir Üniversitede Görevlendirilen Araştırma Görevlilerinin Yaşam Tarzı Profilleri ve Problemleri (Hacettepe Üniversitesi Örneği), *ZfWT Journal of World of Turks*, 2(2), s. 243-257.
- Kahraman, A. B. ve Arıkan, G. (2011). Öğretim Üyelerinin Toplumsal Köken Bağlamında Tüketim Alışkanlıkları ile Yaşam Tarzları Arasındaki İlişki, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 44, s. 133-156.
- Kaya, K. (2003). *Türk Toplumunun Yaşama Tarzı*, Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Kamaşak, R. ve Bulutlar, F. (2010). Kişilik, Mesleki Tercih ve Performans İlişkisi: Akademik Personel Üzerine Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), s. 119-126. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/oybd/issue/16336/171035>
- Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik*, İzmir: Saray Kitabevleri.
- Kemerlioğlu, E. (1973). *Erzurum'da Meslekler ve Sosyal Tabakalaşma (Doktora Tezi)*, Erzurum.
- Kepçeoğlu, M. (1995). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara: Özerler Matbaa.
- Kıray, M. (2006). *Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Koytak, Elyesa, (2020). "Meslek Sosyolojisinde Teorik Yaklaşımlar", *Journal of Economy Culture and Society*, s. 1-28.
- Köksalan, B. (1999). *Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler (Bazı Üniversiteler Örneği)*, (Doktora Tezi), Malatya.

- Kuzgun, Y. (2009). Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükemiroğlu, O. (1997). Market Segmentation By Using Consumer Lifestyle Dimensions and Ethnocentrism: An Empirical Study, *European Journal of Marketing*, 33, 5(6), s. 470-487.
- Lamsa, A., Sakkinen, A., & Turjanmaa, P. (2000). Values and Their Change During The Business Education- A Gender Perspective, *International Journal of Value- Based Management*, 13, s. 203-213.
- Marshall, G. (2009) *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miegel, F. (1994). Values, Lifestykes and Family Communication, Media Effects and Beyond Culture, Socialization and Lifestyles, Rosengren, K. E. (Ed.), London: Routledge.
- Mooney, M., Glacken, M. ve O'Brien, F. (2008). Choosing as A Career: A qualitative study, *Nurse Education Today*, 28, s. 385-392.
- Myrsky, L. ve Helkama, K. (2001). Universty Students' Value Priorities and Emotional Empaty, *Educational Psychology*, 21(1), s. 25-40.
- Öksüz, E. (1980). Sosyal Gelişme-Sanayileşen Türkiye İlişkileri, (Doçentlik Tezi), İstanbul.
- Özkul, M. (2002). Çalışma Sosyolojisi- Çalışma İlişkileri ve İşgücünün Sosyolojisi (Isparta Örneği), İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
- Özkul, M. (2019). *Örgüt Sosyolojisi*, 2. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Özsoy, E. ve Yıldız, G. (2014). Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1(2), 1-12. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jobs/issue/22917/245396>
- Özyürek, R., ve Atıcı, M. K. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Kendilerine Yardım Eden Kaynakların Belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), S. 33-42.
- Parker, S.R. (1981). *Industry and Social Stratification (Fourth Edition)*, The Sociology of Industry, W.M. Williams (Ed.). London: George Allen and Unwin.
- Parker, S.R. (1981). *Occupations, Changes and Their Consequences (Fourth Edition)*, The Sociology of Industry, W.M. Williams (Ed.). London: George Allen and Unwin.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, s. 393-423.
- Scherer, R. F., Adams, J.S., Carley, S.S. ve Wiebe, F.A., (1989). Role Model Performance Effects on Development of Entrepreneurial Career Preference, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 13(3), s. 53-72.
- Sezal, İ. (1991). *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Slater, P. (1989). *Frankfurt Okulu Kökeni ve Önemi*, Ahmet Özden (ÇEV.). İstanbul: BFS Yayınları.
- Sunar, Lütfi, (2020). "Türkiye'de Mesleki İtibar: Dönüşen Çalışma Hayatı ve mesleklerin Sosyal Konumu", *Journal of Economy Culture and Society*, 1, s. 29-59.
- Tan, H. (2011). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, İstanbul: Alkım Yayınevi
- Tezcan M. A., (2020). "Meslek Olarak Akademisyenlik Tercinde Kültürel Sermayenin Yeri", *Journal of Economy Culture and Society*, 1, s. 157-176.

Tokar, D. M., Fischer, A. R. ve Subich, L. M. (1998). Personality and Vocational Behavior: A Selective Review of the Literature, *Journal of Vocational Behavior*, 53, s. 115-153.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1998) Metropolde Kariyer Meslekleri ve Aile Yapısı Temelinde Yaşam Tarzları (Ankara Örneği), Ankara.

Tuna Uysal, M. (2008). İlköğretim Çağındaki Çocukların Sosyalleşmesinde Popüler Kültürün Rolü, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Uzun, H. (2000) Meslekler Sosyolojisi Açısından Avukatlar ve Avukatlık Mesleği Elâzığ Barosu Avukatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisan Tezi), Elâzığ.

Watson, T. J. (1987). *Sociology Of Work and Industry*, London.

Weber, M. (2011). Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, Ö. Ozankaya (Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Türkiye İş Kurumu. (2011) Erişim adresi:

http://statik.iskur.gov.tr/tr/isgucu_piyasasi/isgucu_piyasasi_analiz_sonuc_2011/iller/ISPA RTA.pdf

Kaynak Gösterimi / Cite This Article

APA: Kars, F. ve Özkul, M. (2021). Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(1), 37-63.

Kars, F. ve Özkul, M. (2021). Yaşam Tarzı Göstergesi Olarak Meslekler. *Journal of Sociological Context*, 2(1), 37-63.
